

Rudolf GRÄF, Kurt SCHARR, *Rumänien. Geschichte und Geographie*, Köln, Weimar, Böhlau Verlag, 2008, 261 p.

Volumul de față este o lucrare ușor de lecturat, în urma cărui fapt cititorul dobândește informații scurte și la obiect într-un dublu sens declarat, atât despre geografia țării noastre, cât și despre trecutul ei în spațiu și timp.

Elaborată datorită conlucrării dintre doi specialiști în domeniile abordate, cartea este dedicată informării unui public mai puțin atent și preocupat de evoluția României din mai multe unghiuri de perspectivă actuală.

Prima parte se constituie într-o prezentare geografică a României, în care prin descrieri clare se creionează importante date despre categoriile diversificate de relief, dublate spre final de elemente referitoare la structura populației și la ramificarea administrației locale și naționale.

O componentă esențială în optica semnatarilor a constituit-o, în conivență cu radiografierea spațiului geografic, strădania de a include în segmentul introductiv și multe secvențe edificatoare privind devenirea propriei entități statale prin validarea idealurilor specifice în anul 1918, care au fost extinse sintetic până la cuprinderea referențială făcută în legătură cu accesul României în așa numita „arie de răspundere”, concretizată de / prin integrarea ei în comunitatea statelor europene (UE). Confruntarea cu trecutul, construcția constantă și deconstrucția au jucat și continuă să dețină și astăzi un rol important. În acest sens autorii au procedat în mod constant la a prezenta cronologic etape vitale ale progresului țării, vizualizate pentru momentul veacului XX cu/prin Primul Război Mondial, continuând apoi cu momentele cruciale ale desăvârșirii formării statului unitar, pentru ca partea majoră a expunerii să fie centrată pe ilustrarea coordonatelor perioadei interbelice, a epocii totalitariste și a intervalului de sistem democratic întronat după evenimentele petrecute în decembrie 1989.

În continuare, cititorul ia cunoștință cu descrierea micro-istorică, de la începuturi până în zilele noastre, a principalelor regiuni, Moldova, Țara Românească, Dobrogea, Banat și Transilvania, prezentări singulare menite să configureze diversitatea multi-etnică și lingvistică a poporului nostru.

În chip legic, ultimul capitol al lucrării facilitează lectorului incursiunea în trecutul și prezentul confesional, reprezentat de multitudinea de edificii bisericești și mănăstirești, drept mărturie ale pluri-confesionalismului din diferitele zone ale țării. Credincioșii de rit ortodox și greco-catolic, romano-catolic și protestanții au conviețuit timp îndelungat, fapt ce denotă o permanență a unității în diversitate, încă de la începuturile ființării acestor națiuni. Singura cauză care a condus la dese conflicte interconfesionale și divergențe interetnice a fost mai totdeauna de sorginte politică, finalizată, adesea și nefericit, pe cale belică.

Realizarea celor doi cunoscuți universitari de la Innsbruck și Cluj constituie o primă tentativă interdisciplinară de a prezenta concis imaginea țării și a poporului nostru, definită prin două marcante coordonate: geografică și istorică. Bibliografia de specialitate utilizată și ilustrația aferentă pledează convingător în acest sens. Considerăm că autorii au intenționat și reușit, astfel, familiarizarea cititorului din aria lingvistică germană cu repere esențiale ale realităților noastre geografice, istorice și culturale.

Adrian-Gabriel Pop

Paulus KYR, *Die Gesundheit ist ein köstlich Ding. Sanitatis studium ad imitationem aphorismorum compositum item, alimentorum uires breuiter et ordine alphabetico positae autore Paulo Kyr medico Corona 1551. Das Gesundheitslehrbuch des Kronstädter Arztes P. Kyr, kommentiert und ins Deutsche, Rumänische und Ungarische übersetzt, herausgegeben von Robert Offner, Schiller Verlag Hermannstadt-Bonn, 2010, 384 p.*

Cercetările privind istoria medicinei în Transilvania constituie un capitol relativ încă puțin abordat în istoriografia actuală, dacă ne gândim la „modele” istoriografice pe care le-au generat alte numeroase tematici și abordări de-a lungul timpului. Însă, dacă dorim să reconstruim universul social și mental al Transilvaniei secolului al XVI-lea, aspectele legate de sănătate nu pot să lipsească din peisaj. Lucrarea de față, care satisface pretențiile specialiștilor din domeniu, vine să completeze cunoștințele din domeniul istoriei medicinei, dar și să dea un imbold cercetărilor pe această tematică, prin punerea la dispoziție a unui material deosebit de interesant, redat atât în facsimil, cât și în transcrierea germană, precum și în traducere în limbile română și maghiară.

Așa cum precizează în introducere, editorul acestui volum, Robert Offner, sănătatea a reprezentat întotdeauna una dintre grijile fundamentale ale omului, indiferent de locul sau timpul în care acesta a trăit. Cartea medicului orășenesc al Brașovului, Paulus Kyr, vine tocmai să răspundă unei întrebări firești celor aplecați spre studierea istoriei: „Cum au trăit, s-au alimentat, au iubit oamenii din arcul carpatic acum o jumătate de mileniu?” (p. 7), cu atât mai mult, cu cât această lucrare este una dintre primele de acest fel, specialiștii inițiind de mai demult transcrierea și traducerea sa.

Sub titlul *Brașovul, medicul orășenesc Paulus Kyr și Ferrara*, Robert Offner semnează primul studiu introductiv, în care prezintă cititorilor poziția și evoluția politică a orașului de la poalele Tâmppei, insistând asupra evoluțiilor din acest oraș sub impulsul răspândirii Reformei în arcul carpatic. Aceasta este atmosfera în care a evoluat medicul Paulus Kyr, care s-a născut la Brașov și a studiat la Viena, Ferrara și Padova, obținând titlul de doctor în anul 1534 la Ferrara. Ca medic orășenesc, Paulus Kyr dispunea prin urmare de cunoștințe vaste, racordate la ultimele descoperiri europene din domeniu.

Al doilea studiu introductiv, redactat de către László András Magyar, încadrează lucrarea medicală a lui Paulus Kyr în aria cunoștințelor medicale ale timpului său. Dat fiind că fundamentele lucrării sunt legate de învățăturile „dieteticii tradiționale”, acest studiu începe cu o mică incursiune în patologia umorală, apărută încă în Antichitate, și care a constituit baza medicinei până dincolo de secolul al XVIII-lea. Un alt element interesant, prezentat aici, este rolul jucat de compendiile de medicină care circulau în acea epocă, prezența unora dintre acestea fiind atestată și în spațiul transilvan. Privitor la lucrarea redactată de Kyr, pare evident faptul că servea unor scopuri pedagogice în domeniul sănătății. Folosind numeroase surse de inspirație, cartea lui Kyr „corespundea în acest context deplin scopurilor propuse și nivelului timpului său” (p.31), fiind vorba despre prima carte tipărită de medicină din Transilvania.

Integrarea cunoștințelor medicale reflectate în cartea de medicină a lui Paulus Kyr în arealul cunoștințelor actuale în domeniul medicinei este realizată în cel de-al treilea studiu introductiv, redactat de către Szabolcs Péter. Această integrare nu este ușor de făcut, date fiind schimbările radicale prin care a trecut știința medicală în ultimele secole. Însă una dintre afirmațiile de bază a lui Kyr, postulat repetat deseori în cadrul lucrării sale, poate primi validarea și din partea medicinei contemporane: este vorba de apariția bolilor mai degrabă din cauza modului de trai al oamenilor decât decurgând din constituția corporală a acestora. De asemenea, și alte afirmații ale medicinei vechi se pot confirma astăzi mai cu seamă cele referitoare la consumul de lichide, mai ales vara, la calitatea aerului, la îndemnul de a consuma alimente doar când este necesar și de a nu face excese, sau la necesitatea somnului respectându-se anumite condiții. Alte învățături medicale ale vremii, precum lăsatul de sânge, nu își mai găsesc astăzi actualitatea.

Facsimilul lucrării originale este reprodus prin procedură anastatică și cuprinde 83 de pagini. Textul este alcătuit dintr-o introducere, după care urmează descrierea elementelor de bază ale vieții și mediului înconjurător: aerul, alimentele, somnul, dinamica corporală, stările de spirit. Urmează partea cea mai consistentă a lucrării, care cuprinde o descriere a principalelor alimente, cu efectele lor benefice ori nocive, structurate alfabetic. În final, se află inserat un alt indice structurat după efectele unor grupe de alimente: cele care au valoare nutritivă ridicată, care sunt ușor sau greu digerabile, care afectează sau, din contră, purifică umorile etc.

Traducerea textului din limba latină în germană a fost efectuată de către Konrad Goehl, în limba română de către Adinel Ciprian Dincă și în maghiară de către Magyar László András. Lucrarea dispune și de rezumate în limbile engleză, română, maghiară și germană, precum și de indici bibliografici și care trimit la textul original în limba latină.

În concluzie, putem afirma că istoriografia privitoare la Transilvania premodernă primește un nou imbold prin această lucrare, care abordează o temă deosebit de interesantă, într-o formă accesibilă practic oricărui cititor, indiferent dacă este vorba de un pasionat de istorie sau un cercetător profesionist. Caracterul complex și plurilingv al volumului ne atrage atenția și asupra componenței echipei care a lucrat la editarea acestuia: istorici ai medicinei, specialiști în paleografia latină sau lingviști din Germania, România ori Ungaria, indicând preocupările actuale ale specialiștilor, care transcend granițele temporale, lingvistice ori profesionale, în strădania de a aduce în fața cititorilor abordări tot mai complexe.

Loránd L. Mádly

***Silber und Salz in Siebenbürgen*. Hrsg. von Rainer Slotta, Volker Wollmann, Ion Dordea, Bd. 9: Samuel Köleséri de Keres-eer, *Auraria Romano-Dacica*, übersetzt und bearbeitet von Horst Schneider, Bocum, Selbsverlag des Deutschen Bergbau Museums, 2009, 360 p.**

Volumul al nouălea din prestigioasa serie „*Silber und Salz in Siebenbürgen*”, editată de Rainer Slotta, Volker Wollmann și Ion Dordea, ne readuce în atenție o lucrare de o însemnătate deosebită pentru cercetarea istoriei mineritului în Transilvania, anume *Auraria Romano-Dacica*, scrisă de eruditul Samuel Köleséri de Kereseer (1663-1732), o personalitate complexă a vieții științifice și politice din Transilvania secolului al XVIII-lea.

Redactată în limba latină și publicată prima dată la Sibiu, în anul 1717, cartea constituie un izvor istoric indispensabil pentru cei ce se apleacă asupra acestui domeniu al științei istorice. În anul 1780 apare a doua ediție (tot în limba latină) la Poson/Bratislava și Kassa/Kosice, datorită lui Johann Seivert, care o revizuieste și o îmbunătățește pe alocuri, această ediție constituind fundamentul traducerii în limba germană, pe care o oferă volumul de față. Traducerea în limba germană a tratatului lui Köleséri este realizată de profesorul Horst Schneider, nu fără dificultăți determinate de limbajul savant al epocii în care a fost redactat, dar încununată de o frumoasă reușită. Este, de altfel, până acum, prima și unica traducere în germană a unei lucrări științifice ce datează de la începutul secolului al XVIII-lea și care încearcă să sintetizeze evoluția exploatărilor miniere din Transilvania, începând cu epoca romană.

Volumul supus atenției noastre prezintă în paralel, pe aceeași pagină, textul în limba latină (ediție anastatică) și varianta germană corespunzătoare a acestuia, oferind o modalitate accesibilă de corelare/coroborare a celor două texte.

Lucrarea *Auraria Romano-Dacica*, structurată în șase mari capitole, este, pe drept, considerată cea mai valoroasă operă a lui Samuel Köleséri, ce s-a bucurat, încă de la apariția ei, de o largă apreciere în lumea științifică a vremii: în anul 1719 autorul devine membru al Academiei Imperiale din Viena, iar, ulterior, al Royal Society of London.

Volumul include și o biografie a lui Samuel Köleséri, completată cu lista numeroaselor sale lucrări, redactată de Volker Wollmann, care reconstituie adevărata dimensiune a acestei personalități care și-a depășit epoca, oferind urmașilor un model de urmat.

Calitatea științifică cu care ne-a obișnuit deja seria cu titlul „*Silber und Salz in Siebenbürgen*”, este susținută/îmbogățită de aceleași condiții grafice/tehnice excepționale, care conferă acesteia un renume pe drept meritat.

Lidia Gross

GERNOT NUSSBÄCHER, *Aus Urkunden und Chroniken, Neunter Band: Schässburg, Kronstadt, Aldus Verlag, 2010, 285 p.*

Volumul al nouălea din cunoscuta serie *Aus Urkunden und Chroniken*, semnată de istoricul Gernot Nussbächer, ne aduce în atenție unul dintre cele mai importante orașe ale Transilvaniei, care din evul mediu până în contemporaneitate și-a păstrat o individualitate aparte: Sighișoara (Schässburg).

Lucrarea include un număr de 50 de studii și articole, apărute anterior în diferite reviste de specialitate sau de popularizare, revăzute și actualizate din punctul de vedere al bibliografiei, dovedind meticulozitatea și acribia cu care istoricul ne-a obișnuit deja prin contribuțiile sale pe tărâm istoriografic.

Materialele sunt structurate în cinci mari capitole: 1. *Sighișoara în trecerea anilor* (19 titluri), 2. *Monumente din Sighișoara* (5 titluri), 3. *Bresle și turnuri de breslă* (13 titluri), 4. *Despre istoria culturii în Sighișoara* (4 titluri) și 5. *Personalități* (9 titluri), care indică tot atâtea direcții de abordare ale subiectului. Majoritatea contribuțiilor se axează din punct de vedere cronologic pe epoca medievală (sec. XIII-XVI), fără a fi lăsate în afara interesului științific nici epocile ulterioare, prin conturarea personalității lui Fritz Schuster (1871-1954), demersul istoric atingând secolul XX.

Temele studiate sunt diverse, implicând aspecte ce privesc toponimia și primele atestări documentare ale așezării, administrația *civitas*-ului, organizarea breslelor și identificarea turnurilor de apărare ale orașului, începuturile vecinătăților, principalele monumente arhitectonice, epidemiile de ciumă care au afectat zona (sec. XVI-XVIII) sau frecvența studenților sighișoreni la Universitățile europene începând cu secolul al XV-lea. Rolul cultural și științific al orașului, îndeosebi pe tărâm istoriografic, este reliefat prin reconstituirea biografică a câtorva figuri marcante, între care se detașează cea a lui Georg Kraus.

O scurtă „cronică în date” a Sighișoarei, întocmită de autor, de la prima mențiune (1191/1198) până în anul 1980, care și încheie lucrarea, are menirea de a oferi principalele repere istorice din evoluția unui oraș atins (în mod firesc) de realitățile fiecărei epoci trăite.

Alături de celelalte volume ale seriei, și cel de față reconstituie și restituie istoria unei așezări reprezentative pentru lumea săsească a Transilvaniei, o lume căreia istoricul Gernot Nussbächer îi dedică cu pasiune truda de o viață.

Lidia Gross

Harald HEPPNER, *Das Dorf im Kopf. Erinnerungen aus dem rumänischen Banat, München, ISGK Verlag, 2009, p. 274*

Prăbușirea comunismului în țările Europei de Est a marcat profund dezvoltarea societăților respective, fapt care s-a reflectat încă mulți ani în mentalul colectiv până la trecerea finală spre democrația propriu-zisă. Regimurile socialiste au făcut „implozie” la date diferite între anii 1989-1990 și se confruntau cu o fază de tranziție spre modern mult mai greoaie decât cea parcursă odinioară în vestul continentului, unde schimbarea se derulase conform unor criterii mai clare și mai temeinic reformate. Toate aceste modificări survenite în ambele părți ale Europei au condus într-un final spre globalizarea automată.

Coordonatorul și inițiatorul acestui volum, simbolic intitulat *Satul din cap. Amintiri din Banatul românesc*, binecunoscutul specialist austriac în chestiunile istoriei și problematica istoriografiei autohtone, Harald Heppner, profesor și titular al catedrei de istorie sud-est europeană la Universitatea „Karl-Franzens” din Graz, a format o echipă mobilă de lucru științific, constând din patru tineri din Banat, dintre care trei au fost bursieri la facultatea de profil din orașul montan situat în sud-estul țării.

Astfel că, la scurt timp după înființare, grupul de cercetare a pornit, sub directă îndrumare a profesorului, proiectul datat preliminar în anul 2003 și având drept scop de a finaliza notabil anchetă socială pe teren, prin aplicarea metodei istoriei orale. Echipa de tineri specialiști în formare a poposit în câteva așezări rurale bănățene și a realizat interviuri cu rezidenții dispuși a colabora. Intervievații au fost chestionați în baza unui formular alcătuit pe diverse teme generale, precum cele personale, familiale, sociale și economice. Majoritatea întrebărilor au vizat perioada imediat următoare sfârșirii celui de-Al Doilea Război Mondial și până la revoluția din 1989.

Poveștile respective au fost înregistrate pe benzi, transcrise și apoi arhivate. Aproape niciunul dintre respondenți nu a reacționat retractil, chiar dacă pentru marea lor majoritate, această metodă a istoriei orale a fost într-un oarecare fel necunoscută. Oamenii au fost în general foarte vorbăreți, dar nu întotdeauna răspundeau clar și la obiect asupra problematicilor în cauză, ci mai degrabă au declarat ceea ce părea important din propriul lor unghi de interpretare, trecând astfel premeditat în uitare o serie de evidențe constatabile.

Scopul anchetelor era de a înțelege modul de a gândi și a trăi în mediul rural, pentru ca apoi, prin analiza comparată, să se poată evalua acele schimbări ce au avut loc la aproape un deceniu și jumătate de la căderea dictaturii comuniste.

Multă vreme s-a pus întrebarea privind alegerea Banatului românesc ca „locație” a anchetei, în defavoarea unor zone precum Vojvodina, Macedonia sau altele din imediată vecinătate, și unde populația a ființat similiar până la evenimentele transformacioniste survenite în ultimul deceniu al secolului XX, la fel ca în România și în aria geografico-istorică numită Banat. Deși decizia a fost de sorginte pur accidentală, regiunea situată între Dunăre, Tisa, Mureș și Carpați a fost stabilită în mod unanim, mai ales că vădea o încărcătură istorică bogată referitoare la etnia germană.

Interviurile au urmat un program prestabilit, ele fiind făcute atât în aria satelor de câmpie, cât și a celor de munte. S-a ținut cont și de perspectiva oferită de conviețuirea diferitelor etnii din această zonă (români, maghiari, germani și croați) și de profesiile variate ale acestora, precum agricultura, creșterea animalelor, mineritul, pomicultura, viticultura etc. Printre multe alte țeluri propuse, figurau influența coercitivă și modelatoare a faptului politic asupra comunităților rurale, dar și semnificațiile intervenției violente a autorității în mediul respectiv, îndeosebi în anii '50 ai veacului trecut. Se mai urmărea totodată a se consemna experiența trăită de respondenți în perioada relativ liniștită a deceniilor următoare, dar și modalitatea reacției singulare/colective față de anii tranziției „post-comuniste”.

Proiectul finalizat în 2006 și făcut public abia acum în paginile cărții cu titlul mai sus pomenit își validase așadar scopul inițial propus, și anume nu doar de a descoperi și stoca istoria trăită inserată în cuprinsul memoriilor înregistrate, ci și expunerea și confruntarea lor cu opinia publică ori cea de profil, prin publicarea imediată. Pentru că tocmai reconstituirea amintirilor referitoare la segmentul de condiții de viață surprins în depoziția unui grup de bănățeni localnici constituia țelul primordial al acestor anchete orale. Documentația repertorizată în acest sens poate fi lesne considerată o viabilă sursă istorică în deslușirea și înțelegerea multor aspecte legate de partea (ne)văzută a scenei generale a țării noastre din unghiul de percepție al mentalității și tradiției rurale.

Adrian-Gabriel Pop

Grigore PLOEȘTEANU, *Românii în conștiința Europei. Studii și articole III*, Ediție de Mariana Ploșteanu, Târgu-Mureș, Edit. Veritas, 2010, 528 p.

O nouă lucrare voluminoasă a regretatului istoric dr. Grigore Ploșteanu apare sub îngrijirea văduvei sale Mariana Ploșteanu, care, după eforturi lăudabile, dă la lumină cât mai multe din manuscrisele rămase nepublicate. Probabil că a avut în vedere și îndemnul acad. Al. Zub apărut în „Convorbiri literare” imediat după dispariția istoricului¹ care afirma: *Semnificativ mi s-a părut, mai cu seamă, cel despre Receptarea*

¹ Alexandru Zub, *Grigore Ploșteanu – in memoriam*, „Convorbiri literare”, Iași, 2007, anul CXL, ianuarie, nr. 1(133), p. 36. Mulțumesc istoricului dr. Gh. I. Florescu pentru informație.

*operei și personalității lui Dimitrie Cantemir în Europa*² ca și cel despre *Ecoul revoluției române de la 1848 în Europa Centrală, teme la care ostenise îndelung și trudnic până la sleirea puterilor sale...*³

Și dacă tot am amintit necrologul Acad. AL. Zub, mai putem aminti și pe cele apărute ale acad. Camil Mureșan,⁴ prof. Univ. Dr. Vasile Dobrescu,⁵ Protopopul N. Șincan⁶, dr. Gheorghe Iancu⁷, pentru România, dr. Maria Berényi pentru Ungaria⁸ și pr. Gh. Naghi pentru America⁹.

Numele istoricului Grigore Ploeșteanu nu este necunoscut publicului românesc iubitor de istorie din America. Prezentarea activității lui istorice a început încă din 1996 când i-au fost prezentate două cărți¹⁰, apoi *Receptarea operei și a personalității lui Dimitrie Cantemir în Europa*, editată de Mariana Ploeșteanu, amintită mai sus¹¹, *Pavel Vaisici. Viața și opera*, ediție de Mariana Ploeșteanu, Editura Veritas, Târgu-Mureș, 2008, 337 p.¹², și volumul în discuție. Nu putem ignora și prezentarea făcută istoricului în coloanele săptămânalului „Meridianul Românesc” din Anaheim amintită la n. 9 cât și cea din „Asymetria” din Paris a scriitorului Dan Culcer. La toate acestea putem adăuga recenzia de față.

După o scurtă prezentare a editorului printr-o notă aflăm că Mariana Ploeșteanu ne reamintește că primul volum din *Românii în conștiința Europei* a apărut în 1994, al doilea volum este *Receptarea operei și a personalității lui Dimitrie Cantemir în Europa*, editată tot de Mariana Ploeșteanu, postum, în 2007, iar în acest al treilea volum sunt studii publicate de-a lungul timpului în „Cercetări de științe sociale”, „Revue Roumaine d’Histoire”, „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh. Șincai””, „Studia Universitatis „Petru Maior”, „Anuarul „Libraria”, revista „Vatra”, ș. a. Volumul se deschide cu o comunicare susținută de prof. univ.

² Grigore Ploeșteanu, *Receptarea operei și a personalității lui Dimitrie Cantemir în Europa*, ediție de Mariana Ploeșteanu, Târgu Mureș, Edit. Veritas, 2007, 278 p; recenzat de subsemnatul în „Meridianul Românesc”, 2008, XXXV, vol. 12, nr. 562, 24 mai, p. 16, 17; „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu»” din Cluj-Napoca. Series Historica, 2009, XLVIII, p. 360-362; „Altarul Banatului”, Timișoara, 2009, XX (LIX), nr. 1-3, p. 552.

³ Acad. Alexandru Zub, *In memoriam Grigore Ploeșteanu*, „Academica”, 2007, nr. 58-59, ianuarie-februarie, p. 71

⁴ Acad. Camil Mureșanu, „Prea scurt răgaz răstimpul vieții are ...”, „Cuvântul liber”, Tg. Mureș, 2007, XIX, nr. 28, 12 februarie, p. 2.

⁵ Vasile Dobrescu, *In memoriam. Grigore Ploesteanu istoricul și omul* (I) (13 ianuarie 1943-28 decembrie 2006), „Cuvântul liber”, Tg. Mures, 2007, XIX, nr. 250, 15 ianuarie, p. 5

⁶ Prot. Nicolae Gheorghe Șincan, *Grigore Ploesteanu istoricul și omul (13 ianuarie 1943-28 decembrie 2006)* II, „Cuvântul liber”, Târgu Mureș, 2007, XIX, nr. 255, 22 ianuarie, p. 5.

⁷ Dr. Gheorghe Iancu, *Grigore Ploesteanu (1943-2006)*, „Cuvântul liber”, Târgu Mureș, 2007, XIX, nr. 253, 28 decembrie, p. 3; Dr. Gheorghe Iancu, *Grigore Ploesteanu(1943-2006)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu»din Cluj-Napoca”, 2007, XLVI, p. 550-551.

⁸ Dr. Maria Berényi, *Grigore Ploesteanu, curriculum vitae*”, Anuarul „Lumina”, 2006, (Revista socială, culturală și științifică a românilor din Ungaria, Fondată de David Voniga, în 1894. Giula, Red. Elena Munteanu Csobai), p. 34-39.

⁹ Pr. Gh. Naghi, *Istoricul Grigore Ploesteanu (1943-2006) – încercare minibibliografică*, în „Meridianul Românesc (Anaheim)”, 2007, XXXIV, vol. XI, nr. 526, 8 septembrie, p. 16; „Origini” (Atlanta), 2007, vol. XI, nr. 11-12 (125-126), p. 35-39.

¹⁰ Grigore Ploestenu, *Românii în conștiința Europei*, Târgu-Mureș, 1994, 319 p., și Grigore Ploeșteanu, *Interferențe istorice și culturale româno-europene*, Târgu-Mureș, 1996, 132 p., ambele apărute în „Buletinul CRC” (Hayward), 1996, XIX, Nr. 3, p. 68-72.

¹¹ „Meridianul Românesc” (Anaheim), 2008, XXXV, vol. 12, nr. 562, 24 mai, p. 16.

¹² În curs de apariție la „Meridianul Românesc” din Anaheim (L. A.). Cartea a fost prezentată în prezența Înalț Prea Sfințitului NICOLAE al Banatului, la Timișoara, în 25 Mai 2009 de un șir de istorici precum prof. univ. dr. Victor Neumann, prof. univ. dr. Miodrag Milin, pr. Gh. Naghi, pr. dr. Ionel Popescu, vicarul Mitropoliei Banatului, pr. din Târgu-Mureș în prezența unui public select printre care putem aminti pe pr. prof. univ. Dr. Vasile V. Muntean, pr. dr. Pavel Vesa, Dr. Nicoleta Toma și familia prin Mariana Ploeșteanu, Ioana Ploeșteanu și mulți alții.

dr. Vasile Dobrescu la Sesiunea Institutului de Cercetări Socio-Umane din Târgu-Mureș al Academiei Române și a Universității „Petru Maior”, din mai 2007, intitulată *Receptarea istoriei moderne a spațiului românesc în Europa în opera istoricului Grigore Ploșteanu*, în loc de prefață, prezentare realizată cu un dublu scop: de omagiere a contribuției istoricului Grigore Ploșteanu, inițiatorul simpozioanelor organizate sub egida celor două instituții academice și, în al doilea rând – ceea ce este salutar și binevenit – „*de a încerca o primă schiță sintetică asupra numeroaselor și ineditelor sale investigații...care au avut, ca generic, receptarea istoriei moderne a românilor în cercurile lumii politice, culturale sau ale opiniei publice din arealul...central european*”. Eforturile de investigare istoriografică au erupt din convingerea lui Grigore Ploșteanu că spațiul civilizației și culturii române moderne a afirmat în strânsă legătură cu procesele modernizării arealului central european. Evenimentele care marchează istoria națională, precum manifestările luminate, Regulamentele organice, Revoluția română de la 1848, momentele Unirii Principatelor, Războiul de Independență din 1877-1878, Unirii de la 1918, au făcut obiectul investigațiilor minuțioase ale istoricului Grigore Ploșteanu aducând serioase contribuții asupra percepției fenomenului românesc în mediile lumii europene. Pentru aceasta s-a orientat cu precădere, spre studiul presei, îndeosebi din lumea germană. Mărturie sunt „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, „Heidelberger Journal” din Heidelberg, „Die Zeit” din Berlin, „Neue Freie Press” din Viena sau „Historisch – Politisch Blätter” din München, prima fiind unul dintre cele mai prestigioase periodice din lumea germanică în epoca modernă. Probabil că a avut în vedere și relativa neangajare politică, cât și densa informație din Principate. Un studiu bogat documentat, premergător revoluției de la 1848, este cel intitulat *Contribuții la cunoașterea relațiilor culturale româno-germane în epoca modernă (până la jumătatea sec. al XIX-lea)* unde pleacă de la legăturile culturale româno-germane din primele secole ale mileniului nostru, orientându-se spre raporturile culturale în perioada constituirii culturii române moderne cu prezențe și inițiative concrete ale acestora pe teritoriul Germaniei (statelor germane), ecoul lor la germani, modul de receptare a unor opere cu autori români, contactele dintre studenții și cărturarii români cu personalități germane. În virtutea acestei idei sunt menționate, diferitele mărturii străine privitoare la Școala Ardeleană (mărturii germane A. L. Schlözer, L. A. Gebhardi, W. E. Christiani, ca să nu amintim decât câțiva), sunt prezentate ecouri ale Supplexului românilor ardeleni tot în lumea germană, urmate de două prezentări ale domnitorului Alexandru D. Ghica (1834-1842) și Gheorghe D. Bibescu (1842-1848) în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg care a urmărit cu interes evoluția situației din Țările Române.

O prezență consistentă în opera istoricului Grigore Ploșteanu îl au numeroasele studii dedicate revoluției române de la 1848-1849 în contextul mișcărilor revoluționare din Europa Centrală. Ele se referă la ecouri ale revoluției române de la 1848 în presa germană, revoluția de la 1848 din Țara Românească reflectată în ziarul „Die Constitution” din Viena, în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, „Constitutionelle Allgemeine Zeitung von Böhmen” din Praga, în presa poloneză și în presa din Ungaria. Alte două studii se referă la mărturii despre Avram Iancu și mărturii din arhive străine tot despre Avram Iancu. Istoricul Grigore Ploșteanu a încercat să lărgescă preocupările unor istorici din acest domeniu al căror prestigiu este recunoscut în planul cercetărilor istoriografice române și care au adus contribuții fundamentale: Silviu Dragomir, Cornelia Bodea, George Platon, Dan Berindei, Camil Mureșan, Apostol Stan ș.a. Grigore Ploșteanu a plecat de la problematica descrierii unor evenimente revoluționare la conturarea unor personalități pașoptiste spre „*metodele cercetării comparative pentru a sublinia interferențele de idei, programe și acțiuni ce au animat revoluțiile din centrul Europei*” precizează prof. univ. dr. Vasile Dobrescu. Așa am văzut că a dezbătut ecourile revoluției române în lumea germanică sau investigațiile asupra presei din Polonia austriacă, Ungaria rămânând pe umerii viitorimii, presa din zona Slovaciei unde a aflat dezbătut importante, așa cum aflăm din mărturisirile editoarei sale.

În studii consistente autorul se oprește asupra „momentului” Căzu cu ecoul său în „Allgemeine Zeitung”, după care sunt prezentate aspectele diplomatice ale Războiului de Independență. Apoi e prezentat un studiu în limba franceză însoțit de același studiu în limba română consacrat mărturiilor diplomatice inedite privind aspirația și lupta pentru independență a poporului român și altul despre aprecierile străine privind Războiul de Independență. Și un studiu încheie firesc aceste eforturi de cercetare de mai mulți ani despre Ecoul Unirii din 1918 în străinătate. S-a oprit la toate momentele cruciale din istoria modernă a poporului român. La sfârșitul volumului mai este inserat un interviu consemnat de ziarista Silvia Obreja și publicat în revista „Țârnavă” din 1995 vorbind despre ultimele cercetări ale istoricului și oferind câteva biobibliografice. Ar fi fost util – așa cum ne-a obișnuit în

lucrările anterioare – de un indice tematic și de nume pentru ușurarea muncii oricărui cercetător, dar și pentru o mai ușoară utilizare a contribuțiilor istoricului Grigore Ploșteanu.

O lucrare binevenită, bazată pe nenumărate contribuții, majoritatea inedite, aflate în peregrinările prin toată Europa, unde a adunat cu sârg și cu migală, cu atenția cu care umbli cu tezaurele poporului tău, aceste comori de neprețuit, cu singurul scop de a îmbogăți literatura istorică de specialitate, pe care a ridicat-o la cote valorice indubitabile. Iar viitorul a început aici, cu acest al treilea volum și cu reliefarea operei sale istoriografice prin comunicarea cu care se deschide acest volum, datorat incursiunii lui Vasile Dobrescu. Studiul operei istoricului Grigore Ploșteanu a început.

Pr. Gheorghe Naghi

Grigore PLOEȘTEANU, *Contribuții la cunoașterea vieții culturale și politice a românilor din ținuturile mureșene. Studii și portrete*, ediție de Mariana Ploșteanu, Târgu-Mureș, Edit. Veritas, 2010, 698 p.

Încă un volum masiv al regretatului istoric Dr. Grigore Ploșteanu apare sub îngrijirea văduvei sale, Mariana Ploșteanu, care cu devotament, pasiune și competență, dă la lumină un nou set din multele nepublicate.

După cuvântul înainte semnat de Mihail Art. Mircea, volumul se deschide propriu-zis cu un studiu care vorbește de legăturile permanente ale ținuturilor mureșene și târnăvene ale Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova în Evul Mediu care au avut la bază comunitatea de origine, limbă și cultură a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, legături seculare care au culminat cu înfăptuirea lui Mihai Viteazul. Planurile de unire au fost reluate și în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, ca la Adunarea Națională din mai 1848 de pe Câmpia Blajului, românii să ajungă la o concluzie eroică: „Noi vrem să ne unim cu Țara.” Se și realizează în 1859 Unirea Principatelor, apoi cucerirea independenței de stat ca să-i urmeze firesc înfăptuirea Unirii celei Mari din 1918. Acestea au fost doar încununarea drumului parcurs, dar până atunci legăturile politico-militare, economice, culturale și religioase a fost o constantă a întregii istorii medievale românești. Atestarea acestor legături începe cu anul 1399 și continuă cu 1413, 1423, 1431-1435, legături continuate și pe vremea domniei lui Iancu de Hunedoara, guvernator al Transilvaniei, „căpitan” al Țării Românești și „părinte” al domnului moldovean. Și legăturile menționate continuă. Un studiu drag sufletului său se referă la canceliștii români târgumureșeni în Revoluția de la 1848, urmat de un studiu similar, un minidicționar al acestor canceliști, studiu vast cât o carte de sine stătătoare, împărțit în 8 părți distincte care conține pe Ioan Alduleanu, Ioan Balomiri, Vasile Bianu, Mihai Bohățel, Jacob Bologa, Daniel Boteanu, Vasile Buteanu, Ladislau Buteanu, Alexandru Căndea, Ioan Constantin, Ioan Cserghedi, Vasile L. Dragoș, Teodor Frâncu, Nicolae Găetan, Avram Iancu, Ignac Kardos, Vasile Lacea, Vasile Fodor, Ilie Măcelariu, Ioan Mărgineanu, Florian Micaș, Ioan Oros Rusu, Constantin I. Panțu, Ioan Pinciu, Teodor Pop, Nicolae Pop Bota, Petru Popovici, Al. Papiu Ilarian, Vasile Ladislau Pop, Samuil Poruțiu, Avram Precup, Petru Roșca, Constantin Secăreanu, Ladislau Simon, Iosif Sterca Șuluțiu, Dionisie Tobias, Amos Tordășan, Vasile Vespreman, Mihail Orbonaș, David Almășanu, Augustin Ladai, Vasile Aaron, Ioan Bran Lemeni, Servian Popovici Barcianu, Gheorghe Anghel și Petru Man. Se mai oprește la alte patru figuri pașoptiste, foști canceliști la Târgu-Mureș, printre care Ioan Buteanu, prefectul Zărândului, spânzurat la 23 Mai 1849, prefectul (al Legiunii submontane) martir Petru Dobra, ucis mișelește de același Hatvany după 6 Mai 1849. Iosif Sterca Șuluțiu relatează moartea tragică a prefectului martir: „*Pe Dobra l-a arestat un ofițer cu 10 homvezi din casa noastră; torturat în arest, a sărit din etagiu pe fereastră, unde santinela l-a împușcat, apoi l-au aruncat îndărăt în arest, unde a ars scrum, când a ars orașul. Trupul nu i s-a putut afla să-l înmormânteze*”, cancelistul Avram Iancu, conducătorul revoluției de la 1848-1849 din Transilvania, Vasile Ladislau Pop, a fost și el cancelist la Târgu-Mureș până în pragul revoluției de la 1848, la a cărei Adunare Națională a participat și, sprijinit de mișcarea națională românească, a ajuns vicepreședinte al Guberniului Transilvaniei din 24 noiembrie 1861. Este singurul român din Monarhia habsburgică ajuns într-o funcție atât de înaltă. Și acest român visa la rezolvarea chestiunii românești din Transilvania prin unirea cu România.

Urmează câteva capitole de sinteză pe diverse teme, precum contribuțiile la cunoașterea vieții politice și culturale a românilor sighișoreni în epoca modernă (1849-1914), în care variate surse documentare inedite relevă activitatea românilor sighișoreni în cadrul mișcării de eliberare națională și socială din epoca modernă, opoziția românilor față de dualismul austro-ungar și poziția pentru Unirea Transilvaniei cu România din 1918, apoi opțiuni politice ale românilor târgu-mureșeni și din Scaunul Mureș până la realizarea dualismului, mai exact după Diploma din Octombrie 1860 care încheia sistemul absolutist de guvernare și inaugura perioada Monarhiei constituționale până la 1867, realizarea pactului dualist, cercetarea realizându-se în arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe de la Sibiu.

Un loc aparte în cercetarea istoricului Grigore Ploșteanu îl ocupă și Reghinul, căruia îi consacră două studii. Primul în care-l prezintă ca centru în cadrul mișcării politice și culturale a românilor transilvăneni în secolul al XIX-lea, iar al doilea pe o perioadă mai restrânsă în care sunt prezentate aspecte ale activității politice a românilor din Reghin în anii regimului liberal (1860-1867) și mai ales ridicarea orașului Reghinul Săsesc la rangul de oraș liber regesc, acțiune de care se pare că nu a fost străin Vasile Ladislau Pop, viceguvernatorul Transilvaniei, prin căsătoria lui cu Elena, fiica negustorului Ioan Olteanu. Unul dintre punctele spre care s-au îndreptat cercetările istoricului a fost și activitatea despărțământului Târgu-Mureș al Astei (plecând de la înființare, 1861, până la 1918). Astra a fost o realizare istorică care a devenit centrul vieții culturale a românilor transilvăneni, mai ales că înființarea ei a avut loc într-o perioadă în care fruntașii români din Târgu-Mureș s-au arătat dornici să sprijine instituțiile ca școala, presa sau mișcarea politico-revencativă. S-au reținut și comentat de autor adunările generale ale Astei la Reghin. La fel și acțiunile prin care târgumureșenii au aderat la *Societatea de Lectură „Petru Maior”*, apoi cum au sprijit presa românească prin abonamente (la 1883) și au aderat la marea mișcare transilvăneană pentru teatru și cultură în limba română, la *Societatea pentru fond de teatru român* care a avut o activitate meritorie pe meleagurile mureșene.

Un capitol aparte nedenumit este consacrat personalităților târgu-mureșene, mai importante sau mai modeste, sprijinitori ai școlilor și a diferitelor acțiuni culturale. Poate și aici ar fi binevenit un minidicționar, fiindcă fiecare i s-au consacrat câteva pagini care au necesitat lungi și minuțioase cercetări, pe care le-am denumi în stilul istoricului: „acribia Ploșteanu” sau „stilul Ploșteanu”. Sute de pagini în care Grigore Ploșteanu nu și-a pierdut răbdarea, constituind un exemplu rar pentru discipolii care îi vor urma vrând să-și încerce vocația de istorici. Personalitățile la care s-a oprit sunt *Teodor Șerban Lupu* (1786-1861), *Ioan Pop Maior* (1796-1877), *Dimitrie Făgărășanu* (1800-1879), *Protopop Elie Farago* (1806-1880), *Mihai Crisan* (1813-1884), *Ștefan Branea* (1816-1861), *Isaia Moldovan* (1818-1900), *Un slujitor al națiunii, Târgumureșanul, Anania Trombițaș* (1837-1866), *Mărturie inedite referitoare la Patriciu Barbu* (1842-1902), *Vasile Zeican* (1843-1906), *Galaction Șagău* (1843-1914), *Ștefan Pop* (1845-1890), *Teodor Ceantea* (1846-1906), *Gheorghe Maior* (1846-1927), *Petru Uilăcan* (1848-1905), *Andrei Ghidiu* (1849-1937), *Absolon Todea* (1851-1892), *Vasile Dumbravă* (1859-1911), *Preocupările istoriografice ale cărturarului și omului politic Elie Câmpeanu* (1859-1937), *Augustin Chețian* (1860-1921), *Dr. Emilian Popescu* (1863-1896), *Vasile Duma* (1864-1936), *Ariton Popa* (1871-1946), *Ioan Harșia* (1872-1953), *Ioan Iosif Șchiopul* (1876-1946), *Flore Bogdan* (1876-1965), *Alexandru Moldovan* (1883-1943), *Iuliu Maior* (1886-1945), *Publicistică istorică a lui Aurel Filimon* (1891-1946), *Activitatea istoriografică a lui Traian Popa* (1892-1969), *Aca De Barbu* (1893-1958), *Preocupările istoriografice ale cărturarului și omului politic Alexandru Ceaușianu, Simeon Rusu* (1902-1932), *Modest printre semeni* [Liviu Moldovan (1908- 1991), *Emil I. Cicoș* (1911-1936), *Cu gândul la Romulus Guga* (1939-1984). Volumul se încheie cu un dialog între Grigore Ploșteanu și Mihai Sin și cunoscuta listă a lucrărilor publicate.

Valoarea volumului de față iese în evidență definitivă prin contribuțiile autorului bazate pe surse inedite care au mers până în profunzime, la amănunt, aducând noi lumini și interpretări care reliefează împrejurări necunoscute pentru momentele fundamentale ale istoriei poporului român. Un indice ar fi ușurat munca cercetătorului, dar eforturile și jertfelnicia editoarei Mariana Ploșteanu rămân pilduitoare, venind să confirme definitiv că ne-am întâlnit cu un mare istoric, cel care a fost regretatul Grigore Ploșteanu (1943-2006). Și a făcut aceste investigații istoriografice pentru că „*Târgu-Mureșul și ținutul înconjurător, Valea Superioară a Mureșului, este o regiune cu o bogată istorie din cele mai îndepărtate timpuri. În clădirea Tablei Regești s-au frământat ideile revoluției de la 1848, care trebuia să schimbe înfașșurarea societății transilvănene.*”

Pr. Gheorghe Naghi

România la Conferința de Pace de la Paris (1919 – 1920). Documente diplomatice, Vol. 1, 1 decembrie 1918 – 28 iunie 1919, ediție de Dumitru PREDA, Ioan CHIPER și Alexandru GHIȘA, Ministerul Afacerilor Externe, Direcția Arhive Diplomatice, Institutul de Istorie „N. Iorga”, București, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, Edit. Semne, 2010, 623 p.

Cercetarea istorică se manifestă și se validează cu prilejul unor manifestări științifice, dar, mai ales, prin publicarea rezultatelor acestor cercetări. Trăim într-o perioadă în care istoriografia română referitoare la epoca contemporană este cu prioritate focalizată asupra problematicei epocii comuniste și, mai recent, asupra diferitelor aspecte ale perioadei postdecembriste, în abordarea cărora granița între știința istorică și jurnalism nu este totdeauna foarte clar trasată. Constatăm uneori o oarecare superficialitate a scrisului istoric, finalizat cu lucrări cu tentă mai degrabă eseistică, și de aceea apariția unei astfel de cărți se dovedește a fi reconfortantă.

Este reconfortantă, în primul rând, datorită faptului că este editată într-o epocă de prelungită tranziție a istoriei și dovedește că cercetarea istorică asupra unor epoci și evenimente, despre care anumite voci spun că s-a scris și s-a publicat destul, nu s-a pierdut cu totul, că răbdarea, migala, rigurozitatea, aplecarea spre document reprezintă în continuare criterii importante în valorificarea unei anumite tematici.

Și, în această arie de preocupări, în ultimele două decenii, Direcția Arhivelor Diplomatice nu s-a limitat doar la activitatea de colectare și păstrare a fondurilor documentare, ci a desfășurat constant și o activitate colectivă de editare a unor importante documente ale istoriei naționale. Într-o asemenea perspectivă se înscrie și prezentul volum, rod al colaborării mai multor specialiști, sub coordonarea lui Dumitru Preda, Ioan Chiper și Alexandru Ghișa.

Tematica lucrării este una de maxim interes în istoriografia română, datorită implicațiilor interne și externe ale evenimentelor care au avut loc între 1 decembrie 1918 – 28 iunie 1919. Conținutul documentelor – în număr de 528, telegrame, scrisori diplomatice, note informative, acte ale Marii Uniri, publicate în limba în care au fost scrise (română, franceză și, câteva, în engleză) – acoperă o mare varietate tematică:

- a) – telegrame, scrisori ale unor diplomați români aflați în diferite capitale europene, care transmiteau autorităților române modul în care evenimentele care se petreceau pe teritoriul țării, dar mai ales cele din Transilvania erau receptate în țările în care-și desfășurau ei activitatea;
- b) – schimburile de mesaje dintre oficialii români și cei ai altor țări europene, diferitele probleme luate în discuție, diferite puncte de vedere asupra evenimentelor care aveau loc;
- c) – foarte interesante și utile mi s-au părut documentele privind preliminariile Conferinței de Pace, aceasta în condițiile în care majoritatea documentelor publicate până acum erau, în general, actele finale, tratatele încheiate;
- d) – acte de numire a unor delegați români la lucrările Conferinței de Pace, respectiv acte emise în timpul desfășurării lucrărilor conferinței, diferite moțiuni adoptate, propuneri și memorii ale delegației române privind diferite teme aflate în discuție;
- e) – mi-au atras atenția telegramele în care s-a ridicat problema recuperării arhivelor românești rămase în Rusia, a documentelor luate de la Academia Română în timpul ocupației străine sau cele în care s-a discutat despre pagubele aduse patrimoniului arheologic din Dobrogea;
- f) – scrisori și telegrame în care erau prezentate realități de pe front, situația armamentului, a materialelor de război (multe din ele rămase pe teritoriul altor țări – ex. Ucraina), a modului de recuperare a acelor materiale;
- g) – există documente în care se vorbește despre constituirea, pe teritoriul Italiei, Rusiei, a regimentelor de voluntari români transilvăneni și bucovineni, care, după cum se știe, s-au pus la dispoziția guvernului român;
- h) – un număr însemnat de documente surprind diferite momente și etape ale extinderii propagandei bolșevice, nu numai în Estul Europei, dar și în regiuni din Asia;
- i) – documente care evocă discuțiile care au avut loc în țară și în străinătate în ceea ce privește viitoarele frontiere ale statului român, recunoaște de către Marile Puteri a calității de aliat a României, măsurile luate în sprijinul personalului misiunii diplomatice românești din Rusia și cele privind repatrierea prizonierilor români;

j) – scrisori, telegrame care reflectă problemele interetnice, cele economice – mai ales cele care priveau producția de petrol, comerțul, aprovizionarea, etc, etc.

Pe scurt, aceasta este o trecere în revistă a principalelor subiecte cu care cititorul interesat se întâlnește odată cu parcurgerea acestui volum. Dar nu putem să nu remarcăm studiul introductiv (în care autorii au evidențiat, o dată în plus, complexitatea evenimentelor petrecute atunci), nota asupra ediției, lista documentelor, toate acestea fiind publicate în română, engleză și franceză, înlesnind astfel utilizarea volumului și de către specialiștii străini.

În fine, nu putem să nu recunoaștem că o astfel de întreprindere este temerară, ea solicitând un efort deosebit din partea întregului colectiv care a participat la elaborarea volumului. Conținutul documentelor, rigoarea științifică cu care a fost făcută editarea lor, ținuta grafică de ansamblu a volumului ne îndreptățesc să apreciem inițiativa Arhivelor Diplomatice ca fiind extrem de utilă – în primul rând pentru cititorii din mediul academic (studenți, masteranzi, doctoranzi, cadre didactice și cercetători), dar și pentru toți cititorii interesați și pasionați de istorie.

Marcela Sălăgean

Valer MOGA, Sorin ARHIRE (coord): *Problema Transilvaniei în discursul politic de la sfârșitul Primului Război Mondial*, Academia Română, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2009, 236 p.

Transilvania și anul 1918 constituie un subiect amplu dezbătut și valorificat de istoriografie, *noutatea* constând în aprecierea serios diminuată a studiilor pe o atare tematică. Cu toate acestea, este încă dificil de identificat o contribuție dedicată exclusiv analizei discursului politic, aspect ce face ca volumul coordonat de cei doi universitari de la Alba Iulia să aibă rolul unei contribuții de pionierat în abordarea perioadei de la sfârșitul Primului Război Mondial.

Fundamentată pe o introducere solidă, în care sunt amplu prezentate opțiunile și tendințele metodologice ale autorilor, lucrarea ne propune un demers axat pe analiza familiei semantice generate în jurul conceptului de națiune (*Națiunea în discursul politic românesc din Transilvania anulului 1918*), o examinare a expunerii proprii social-democraților transilvăneni (*Internaționalismul și principiile naționale: O perspectivă asupra discursului politic al social-democraților români din Ungaria 1917-1918*), două studii concentrate pe logosul anglo-saxon (*Mediile politice britanice și problema românească; Reconfigurarea frontierelor Europei de Est: W. Wilson între principii și acțiune politică*), respectiv o interpretare originală a implicării francmasoneriei în contextul terminării primului conflict armat (*„Morile de vânt ale zeilor”: Momentul 1918 și implicațiile sale în lumina unor surse francmasonice edite și inedite*).

Într-o primă abordare tematică, Valer Moga lansează ipoteza conform căreia, pe parcursul conflagrației și până la începutul anului 1918, nu a existat un discurs românesc univoc asupra destinului Transilvaniei și doar contextul politic al acestui an a determinat confluența orizonturilor politice (implicit și exponențiale) spre soluția unirii Transilvaniei cu România. Definind discursul politic în cheia oferită de „școala franceză”¹, semnatarul cuantifică și interpretează evoluția semantică a termenilor cheie din expozeul politic transilvan (națiune, neam, popor, autodeterminare, etc). În continuare, se alocă un spațiu generos prezentării principalului loc de enunțare a discursului politic românesc și a celor ce apar în prim-planul său², conchizând, printre altele, că generația de politicieni autohtoni de la 1918 a moștenit de la cea anterioară un limbaj politic evoluat și complex, care asimilase terminologia specifică aflată în circulație în Europa centrală și occidentală de cel puțin o jumătate de veac (p. 98).

¹ A se vedea capitolul introductiv *În așteptarea analizei* și subcapitolul *Metodologie și surse*, p. 31-42.

² Autorul le numește *formatiuni discursive*, în cazul Transilvaniei fiind vorba de Consiliul Central Național Român

Cea de-a doua incursiune în analiza logosului elitelor românești din Transilvania îi aparține lui Sorin Radu, care reușește să surprindă în studiul său încheierea corpusului discursiv social-democrat și implicit modul în care social-democrații români au trecut, în contextul anilor 1917-1918, de la un limbaj politic tipic internaționalist, proletar și pragmatic, la susținerea unor principii naționale. În validarea tezei sale autorul demonstrează, argumentând pertinent, că, într-o prima fază, naționalismul (modern) fusese respins de către social-democrații români din Ungaria în termenii unei „boli insidioase” (p.124), pentru ca în conjunctura Unirii, aceștia să-și exprime totala adeziune la acest proiect asociat mai degrabă Partidului Național Român. Bazându-și argumentația pe texte precum *Către poporul muncitor român*, semnatarul sesizează interesul celor menționați de a se legitima politic ca un partid național, cumulat cu eforturile de contracarare a contestărilor apărute pe scena politică autohtonă postbelică.

Dacă primele două demersuri analitice sunt axate pe reconstituirea și interpretarea discursului politic românesc, ultimele trei texte ale volumului, elaborate de Sorin Arhire, Daniel Mihai Melinte și Varga Attila, evaluează perspectiva anglo-saxonă, respectiv *o viziune asupra unuia* dintre orizonturile discursive maghiare referitoare la anul 1918. Scopul celui dintâi studiu pomenit este de a afla „ce fel de promisiuni au făcut oamenii politici britanici din acea vreme, cât de des au fost acestea formulate, ce cauze au fost identificate pentru fenomenele istorice ce au avut loc în preajma anului 1918, dar și în ce ordine a importanței au fost ele ierarhizate în viziune britanică” (p. 172). Pentru aceasta, autorul face apel la schimbul de mesaje dintre suveranii României și Marii Britanii, la corespondența dintre legația britanică de la București și Foreign Office, ca și la cercetarea articolelor din presa britanică și a discursurilor premierului britanic, David Lloyd George, despre România. Concluzia la care se ajunge este aceea conform căreia, cu excepția câtorva minore divergențe legate de statutul minorităților naționale sau de trasarea viitoarelor frontiere, mediile politice din Marea Britanie, precum și reprezentanții diplomați de la București au avut o atitudine net favorabilă României.

În timp ce Sorin Arhire este interesat în analiza sa exclusiv de perspectiva britanică, o altă abordare este construită de această dată în jurul interesului vădit de către Daniel Mihai Melinte asupra idealismului politic american și a conceptelor promovate de acesta în spațiul european. Pornindu-se așadar de la interpretările istoriografice și abordările multiple ale problemelor internaționale de la sfârșitul Primului Război Mondial, se oferă cititorilor o posibilă decodare a sensului termenilor definitorii pentru doctrina wilsoniană: *autoguvernare, autodeterminare, suveranitate națională*. Semnatarul studiului își edifică abil constructul în acest sens, integrând discursul politic american, implicit acțiunile președintelui Woodrow Wilson, în contextul politic european, considerându-le just o premisă necesară înțelegerii adecvate a terminologiei propuse spre interpretare.

Original prin tematică, prezentare și edificiu argumentativ, *Morile de vânt ale zeilor*, reprezintă o abordare „underground”³ a problematicii terminalului conflictului prim mondial. Un prim merit al lui Varga Attila, autorul textului, este acela de a populariza opera lui Fejtő Ferenc/François, istoricul care a dezvăluit aportul primordial al francmasoneriei în conjunctura anului 1918, în vestita carte intitulată *Requiem pour un empire defunt: Histoire de la destruction de l'Autriche-Hongrie*. Pornind de la opera celui sus citat, cercetătorul clujean investighează rolul mișcării confraternale în destrămarea Imperiului Austro-Ungar, lansând ipoteza conform căreia aceasta nu a manipulat, ci, contrar așteptărilor *conspiraționiste*, a fost manevrată de către liderii politici și militari pentru a consolida supremația Angliei și a Franței în detrimentul Germaniei.

În introducerea prezentului volum, unul dintre coordonatori, universitarul Valer Moga, vorbește despre textele care constituie termenii primului pas efectuat pe drumul cunoașterii discursului politic axat pe problemele Transilvaniei la sfârșitul Primului Război Mondial și, totodată, despre intenția/posibilitatea dezvoltării lor în ulterioare studii autonome. Lectura atentă a cărții nu face decât să confirme atât opinia, cât și oportunitatea dezideratului sus-enunțat, demersurilor co-semnatarilor neputându-li-se nega rolul de incursiuni originale, respectiv aura de *noutate* în domeniu.

Grigore Moldovan

³ Caracterizare regăsită, de altfel, și în rezumatul textului semnat de Atilla Varga, vezi la pagina 217.

Kosza ISTVÁN, *Nem (csak) Erdély volt a tét-kései tudósítás a párizsi konferenciáról*, Csikszereda, Tipographic Kft. Kiadó, 2010, 311 p.

De ani de zile apar în permanență lucrări istorice care încearcă, într-un fel sau altul, să analizeze evenimentele premergătoare elaborării și parafării tratatelor de pace în capitala Franței la sfârșitul primei conflagrații armate mondiale, între care figurează și cel de la Trianon. Fiecare dintre ele își asumă, de cele mai multe ori, responsabilitatea să disece doar o parte a acestei problematice atât de disputate și, în același timp, incitante nu numai din punct de vedere istoric. Despre actul diplomatic săvârșit la 4 iunie 1920 și urmările sale imediate sau mai îndepărtate în spațiu și timp au apărut o multitudine de lucrări, mai mult sau mai puțin ample, între care o putem consemna și pe cea sus-menționată.

Volumul cu un titlu incitant în original și în traducere (*Nu doar Transilvania a constituit miza – tardivă relatare de la Conferința de la Paris*), a fost publicat după un îndelungat interval de așteptări, tocmai în intenția nedisimulată de a încerca să deschidă alte căi și să facă lumină, într-un alt chip, novator metodologic, la aniversarea a nouă decenii de existență a sistemului păcii continentale.

Kosza István, istoric militar prin formație, ne înfățișează și comentează un fragment din corespondența, notele și memoriile redactate la Paris de către omul politic Alexandru Vaida-Voevod, însărcinat cu conducerea delegației românești la tratativele de pace.

Remarcabil ne apare faptul că o mare parte a materialului documentar nu a apărut până acum, nici măcar în original, astfel încât iscusința autorului de a îl depista și discuta a constituit o „adevărată aventură”, așa cum el însuși relatează cu prilejul unei conferințe de presă ținută la Budapesta, în 27 mai 2010.

Textele cuprinse în lucrare se pot diviza în două părți: a) scrisorile adresate de Alexandru Vaida-Voevod către Iuliu Maniu și cele trimise Consiliului de Miniștri, acoperind răstimpul de efectivă trudă depusă de emisarii români între lunile ianuarie și noiembrie 1919; b) notele și memoriile fragmentate ce prezintă diferite evenimente petrecute cu începere din primul trimestru al anului 1920, ca și conexiunile și efectele acestora în spațiu și timp.

Mesajele lui Vaida-Voevod despre cele întâmplate la Conferința de la Paris, concepute sub forma unor relatări, au o deosebită importanță istorică, pentru că semnatarul lor orientează și oferă cu relativă precizie, – în perioadă tulburată în care discuțiile și dezbaterile diplomatice decurgeau anevoios, – o panoplie de îndrumări privind existența și acțiunea lor cotidiană, în sensul deschis a ceea ce înțelegem sub formula: „cine cu cine s-a întâlnit, unde, de ce, și pentru ce ori cât timp.”

Despre aspectul semnării tratatului în sine aflăm efectiv puține informații, pentru că nu acest moment a constituit punctul culminant al Conferinței de la Paris, fiindcă se insistă în căutarea elementului favorabil acceptării textului finalizat deja în a doua jumătate a lunii februarie 1919. Toată această așa numită tactică de „tărăgănare” între reprezentanții Comisiei de profil și cei ai guvernului român cu privire la semnarea statutului minorităților este amănunțit dezvoltată într-o bună parte a volumului.

Volumul realizat de Kosza István ni-l prezintă pe diplomatul Alexandru Vaida Voevod într-o cu totul altă lumină decât cea știută despre deputatul Vajda Sándor, orator de temut pentru cauza naționalităților în parlamentul de la Budapesta.

Cartea se adresează, deopotrivă, publicului cititor din Ungaria și celui din țara noastră, prin apelul făcut la mărturiile unui trecut apropiat și prin învățămintele de desprins în legătură cu atitudinea și starea moral-spirituală a elitei politice din ambele state de odinioară, confruntate între 1918-1920 cu realitatea strădaniei mutuale de asanare temporară a germenilor conflictuali odată cu instaurarea unui consens de conjunctură.

Adrian-Gabriel Pop

Holly Case, *Between States: The Transylvanian Question and the European Idea during World War II*, Stanford University Press, Ca., 2009, 349 p.

Premiul Barbara Jelavich decernat în 2010 și nenumăratele aprecieri pozitive din partea mediului academic american⁴ constituie argumente peremptorii ce recomandă spre lectură cartea cu titlul menționat de noi (și) în traducere (*Între State: Chestiunea transilvană și ideea europeană în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial*). Mai simplu spus, *Between states* este povestea încercărilor românești și maghiare de a aduce sub permanentul lor control Transilvania în vremea ultimei conflagrații armate, respectiv o analiză a modului în care s-a conturat zonal un anumit set de idei despre Europa, germinat și extins tocmai datorită stării conflictuale persistente între cele două state cu privire la anumite problematice legate de teritorialitate și suveranitate⁵. Modalitatea în care este analizată această desfășurare, ipotezele lansate în subsidiar, metodologia aleasă de Holly Case fac însă ca lucrarea să fie una cu adevărat originală.

Pornind de la premisa că, începând cu secolul al XIX-lea, Transilvania a manifestat o lentă dar sigură transformare dintr-un *loc* (în sens geografic) într-o *chestiune/problemă* (în accepție geopolitică), intențiile autoarei cuprinse în acest volum pot fi înțelese ca o construcție pe trei planuri convergente, fapt ce reiese și din explicația oferită în legătură cu titlul ales (p. 7): Într-o primă fază, *Între state* propune cititorului o concepție rațională a ideii Europene din secolul XX, adică ipoteza conform căreia acest construct ideatic a fost în acest secol mai degrabă un produs al interacțiunilor și experiențelor suferite de state vecine⁶. O a doua intenție este aceea de a descrie situația regiunii în timpul marilor prefaceri ale secolului XX, în termenii percepției proprii contemporanilor, adică a unui timp al tranziției spre ceva *diferit*, mai *bun*, mai *just*. Ultimul aspect și cel mai meticulos analizat este condiția Transilvaniei, aflată *între state* (*Between States*), adică între revendicările României și Ungariei în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Prima parte a cărții (introducerea și capitolul 1) se concentrează așadar pe analiza stagiilor și componentelor care au determinat transformarea spațiului transilvan într-o *chestiune/problemă*, semnatarea cartografiind apariția în zonă a noilor noțiuni legate de statalitate, națiune și individ, prezentând cititorului modul în care politica națională a celor două state implicate direct în rezolvarea „diferendului”, România și Ungaria, a devenit inerent una transnațională. Concret, sunt înfățișate eforturile de „europenizare” a conflictului, respectiv, inițiativele politice menite de a integra problema transilvană în dezbaterile internațională, drept o amenințare la adresa stabilității continentale. Bazându-se pe surse documentare depistate în opt țări și redactate în mai multe limbi, Case dezvoltă și alocă în analiză un spațiu egal pe seama protagoniștilor, fără a empatiza într-un *fel* sau într-un *loc* al istoriei cu vreunul dintre aceștia. Ea demonstrează, pe alocuri cu o ironie subtilă, că tacticile uzitate de cele două state au fost în mod remarcabil similare, chiar și în momente în care una dintre părți o acuza pe cealaltă de un comportament total inadecvat. Meticulos documentată, cercetarea întreprinsă oferă cititorului atât o privire panoramică asupra chestiunii transilvane, dar și elemente din fiecare loc unde tema aflată în studiu ar putea fi dezbătută: de la tratate internaționale, la discursuri politice, sau de la emisiuni radiofonice și politici culturale, la discuții

⁴ Premiul Barbara Jelavich este decernat anual pentru o monografie publicată pe problematica spațiului sud-estic european. Holly Case, profesor asociat la Universitatea Cornell, unde predă istoria modernă a ariei sud-est continentale, a obținut acest premiu în 2010, cartea fiind primită cu entuziasm în mediul academic american. Distinși istorici, precum profesorul John Connely, au catalogat lucrarea ca una de referință, originală și sofisticată, care își va câștiga locul între tratările importante scrise despre această zonă.

⁵ Unii autori au pus problema mai simplu decât atât, vorbind despre volum în termenii unui studiu de caz al contestărilor vizând Transilvania în anii războiului ultim, vezi recenzia lui Ronald Clark, University of Pittsburgh „Review of Case Holly”, *Between States: The Transylvanian Question and the European Idea during World War II*. HABSBURG, H-Net reviews in the Humanities & Social sciences, September 2010.p. 1.

⁶ În acest sens, H. Case lansează ideea conform căreia conflictele secolului 20 nu au fost neapărat legate de incompatibilități ideologice, ci mai probabil de găsirea consensului generat de standardele necesare asigurării statalității legitime, căutări ce au produs concepții unice (exclusiviste și conflictuale) legate de granițele viitoare ale Europei (p. 226).

purtate în taverne. În acest sens, studiul deconstruiește strategiile propagandistice ale celor două state pe o durată de peste un secol, oferind cititorului spre analiză un amplu set de ilustrații din epocă, table extrase din volumele consemnând recensămintele vremii, date și informații emise de autoritățile politice și culturale ale celor două state, văzute de ambele părți ca argumente pentru justificări teritoriale, demografice, tratament incorect la adresa minorităților sau pentru a demonstra superioritatea „civilizației”, respectiv inferioritatea „barbarismului” vreuncea dintre părți (capitolele 2 și 3).

Majoritatea segmentelor cărții au în fundal conflictul armat, respectiv perioada angajării militare a celor două state (aliate) pe frontul de Est. Starea de fapt existentă este creionată în termenii unui „război într-un război”, cu eforturi dinspre ambele părți de a dovedi Marilor Puteri și „Europei” (în situația dată, Germaniei!) justetea cauzei lor și aflarea unei soluții definitive drept urmare a împrejurării provizorii, percepută ca atare de ambele state, aparută drept consecință a celui de-al doilea arbitraj de la Viena.

Holly Case lansează în acest context istoric o ipoteză controversată, anume că la fel ca și puterile aliaste, *democrate*, Germania nazistă lupta și ea pentru o *Europă Nouă* și, în același mod ca și inamicii belici ce țineau cont de interesul strategic imediat la nivel diplomatic, „arbitrajul” și „dreptatea” constituiau, și în viziunea Axei, două constante interconectate. În argumentarea acestei idei, semnatară pornește încă din introducerea volumului de la premisa că, dacă vestul continentului reprezintă nucleul unde se nasc cele mai multe idei legate de propria-i ființare, atunci zona central-estică poate însemna locul unde acestea au fost testate și unde multe dintre ele au eșuat (p. 4). Situația Transilvaniei, ca zonă „marginală” a Europei, așa cum era perceput, de altfel, întreg spațiul est-central în această perioadă, vine să valideze în opinia autoarei ipoteza propusă, capitolul patru prezentând pe larg felul în care Ungaria și România au tratat Germania și Italia într-un mod similar relației lor cu Liga Națiunilor în perioada interbelică. Pornind de la aceste considerații, studiul denotă, totodată, un interes constant pentru sesizarea ideii europene dintr-o perspectivă marginală, proprie spațiului central și estic continental.

Strâns legată de aceste opinii este construită ultima parte a lucrării, unde se evidențiază faptul ca Europa a rămas pentru țări ca România și Ungaria, aflate în faza postcomunistă, un același for de supraveghere și soluționare a interacțiunii și litigiilor interstatale. Pentru Holly Case, ceea ce ea denumeste ca „problemă/chestiune transilvană” a fost definită în cursul secolului XX în termeni ce însumează mai mult decât simple aserțiuni legate de teritoriu și suveranitate, unul foarte important fiind tocmai statutul minorităților. Din aceste rațiuni se consideră că aceasta este încă o problemă nerezolvată de oamenii politici maghiari și români, care, menținând și revalorizând o parte din obiectivele predecesorilor, pot lesne contribui la transformarea ariei disputate în una de interes continental. Mai mult decât atât, regiuni precum Transilvania, remarcă autoarea, sunt spații unde sunt conturate noi concepții europene legate de regionalism, în conexiune cu noi strategii de preservare a comunităților minoritare.

În ansamblu, volumul mai sus prezentat constituie un demers provocator care captează atenția în primul rând prin meticulozitate și prin metodologia originală bazată pe exploatarea unui bogat material arhivistic, argument ce justifică critica pozitivă receptată deja și care situează opera specialistului Holly Case la statutul de lucrare excelentă, dar mai ales la cel de model de cercetare istoriografică. Inconvenientul principal ține de accesibilitatea acestei lucrări pentru publicul românesc și maghiar, având în vedere absența unei traduceri în ambele limbi.

Grigore Moldovan

GIDÓ Attila, SOLYOM Zsuzsa, *Kolozsvár, Nagykároly és Nagyvárad zsidó túlélői. A zsidó világtörvényesség 1946-os Észak-Erdélyi felmérése. The surviving Jewish inhabitants of Cluj, Carei and Oradea. The survey of the World Jewish Congress in 1946 Cluj*, Institutul pentru studierea problemelor minorităților naționale/The Institute of Studying the National Minorities Problems, 2010, 181 p.

Datorită efortului depus de cei doi semnatari, recent înființata instituție cu un profil aparte în rețeaua științifică a țării a publicat un studiu important ce are la bază o metodă cantitativă de cercetare singularizată printr-un instrument de lucru numit chestionarul. Cercetarea de față a urmărit să creioneze o

imagine mai clară în legătură cu atrocitățile suferite de evreii originari din Cluj, Carei și Oradea, supraviețuitori ai Holocaustului din Transilvania de Nord, cedată Ungariei în august 1940.

Aceste chestionare statistice întocmite cu prilejul Congresului mondial evreiesc din 1946 au fost divizate pe mai multe teme cu un scop concret bine definit. Forul internațional sus-amintit a încercat să evalueze atât distrugerile materiale și umane suferite, cât și drepturile pierdute de populația evreiască rămasă în viață, iar datele statistice astfel încheiate să servească ca mărturie persistentă după încheierea Conferinței de Pace de la Paris și pe durata evoluției tratativelor de despăgubire.

Studiul prezent ne oferă rezultatele dobândite prin sondajele efectuate cu privire la situația populației din cele trei orașe în intervalul temporal bine cunoscut. Departamentul românesc al Congresului Mondial al Evreilor a efectuat astfel o anchetă cu ajutorul chestionarelor la nivel de țară, printre supraviețuitorii de origine evreiască ai tristului eveniment finalizat în anii ultimi ai războiului.

Asociația Mondială a Evreilor, înființată încă din 1936 la Geneva, a pus accentul atât înainte de declanșarea conflictului armat, cât mai ales după terminarea acestuia, pe sprijinirea comunităților evreiești, toate acestea fiind asistate în permanență de către „American Joint Distribution”. Astfel, o serie de diverse ajutoare au existat și în anii premergători războiului, un exemplu elocvent fiind trimiterea a 17,5 milioane de dolari pe seama a 15 comunități evreiești din Europa.

Amințita secțiune românească a societății respective a fost reînființată în acest scop la data de 19 noiembrie 1944, extinzându-și imediat activitatea asupra regiunilor cuprinse în partea de nord a Transilvaniei.

Pe timpul Congresului mondial evreiesc se făceau diverse evaluări. Astfel au apărut statistici anuale despre situația minorității în cauză, care au fost efectuate nu doar în baza datelor culese din aria sudului transilvan și din alte spații geografice aparținând României din perioada Holocaustului, ci și în zona Transilvaniei de Nord, parte a Ungariei, unde au fost tipărite chestionare bilingve, române și maghiare. Ele aveau un cuprins format din douăzeci de pagini, fiecare cu câte zece întrebări și mai multe subpuncte, care se refereau atât la supraviețuitori, cât și la victime. Nu doar capii familiilor, ci orice membru al comunității putea completa un formular personal, din care cauză multe date au apărut repetat. Întrebările s-au referit la numele, vârsta, locul nașterii, adresa, starea civilă, situația școlară, ocupația, dreptul la cetățenie, la măsurile antisemite întreprinse premergător deportării, atrocități, deposedare de locuințe, pagube materiale, la condițiile de viață anterioare destabilizării stării lor, la situația veniturilor etc.

Cei care au deus mărturii au trebuit să specifice numele celor dispăruți din familie sau al unor cunoscuți apropiați sau mai depărtați. Congresul Mondial al Evreilor a prelucrat doar parțial aceste sondaje efectuate pe zona Transilvaniei de Nord, respectiv a orașelor Cluj, Carei și Oradea. Multe documente au ajuns să se distrugă, deoarece pe timpul dictaturii comuniste ele au fost depozitate în condiții improprie, în subsolul clădirii care găzduia publicația de profil intitulată „Revista Culturii Mozaic” (azi, „Realitatea Evreiască”) din București. Doar o parte a chestionarelor a putut fi reconstituită prin osârdia comunității etnice respective.

La Cluj au fost depistate, astfel, un număr de 228 de chestionare, iar în virtutea recensămintelor efectuate în perioada respectivă se poate menționa cifra de 6000 de persoane, din care doar 3500 erau de proveniență locală. Situația este similară atât la Carei, cât și la Oradea, unde s-au găsit 78, respectiv 112 chestionare, care apoi au fost prelucrate de către cei doi specialiști. Documentația de față se bazează astfel pe un total de 418 chestionare din Cluj, Carei și Oradea. Respondenții, în număr de 418, au declarat în total 112 supraviețuitori și aproximativ 2000 de membri de familie dispăruți. Studiul de față s-a ocupat, astfel, strict de supraviețuitori.

Deși materialele au suferit multe lipsuri, volumul de față se poate considera un important izvor istoric și social pentru cercetarea situației existente în timpul Holocaustului. Chiar dacă în urma prelucrării lor nu se pot reconstitui date statistice generale exacte referitoare la pierderile umane suferite în zonă după 1945, ele atestă cu claritate soarta individuală a unor oameni supuși atrocităților vremii respective.

Studiul sus-menționat ne oferă în anexe formatul unor chestionare, tabele existente, precum și foi personale care pot fi consultate cu ușurință de cei interesați cu privire la situația evreilor din această regiune. Toate aceste date statistice bine documentate servesc cauza unui nobil scop de a dezvălui seria de atrocități suferite de către evreii din Transilvania de Nord și din ansamblul continentului european.

Adrian-Gabriel Pop

Andrea DOBEȘ, *Reprimarea elitelor interbelice. Colonia Dunărea „Sighet” (1950-1955)*, Prefață de Dennis Deletant. Sighetu Marmatei, Edit. Valea Verde, 2010, 223 p.

După prăbușirea sistemului comunist în anul 1989, atenția istoricilor s-a îndreptat cu mult interes asupra mijloacelor prin care fostul regim și-a instaurat și conservat puterea. Deschiderea treptată a fondurilor arhivistice ale Securității și ale Ministerului Afacerilor Interne a oferit curând o bogată sursă de documentare, laolaltă cu memoriile supraviețuitorilor regimului respectiv. Curând s-a născut o adevărată istoriografie a problemei, numeroase cărți și studii fiind dedicate acestui subiect. Datorită trăsăturilor specifice cu totul deosebite care s-au manifestat în sistemul represiv românesc, numeroși cercetători din străinătate au depus eforturi în acest sens, iar cunoscutul istoric Dennis Deletant a scris mai multe volume despre acest subiect. Deși, în acest fel, principalele etape de dezvoltare, sistemul instituțional și juridic, cronologia evenimentelor au fost elucidate în mare parte, modul concret de funcționare a diferitelor unități represive nu a fost în mod amănunțit dezvăluit până acum, astfel că Andrea Dobeș, făcând parte din conducerea Memorialului Sighet, și-a asumat un asemenea angajament dificil și complex. Având în vedere natura subiectului, istoricul Dennis Deletant a semnat o prefață prestigioasă, semnalând anumite aspecte fundamentale ale sistemului politic comunist din România. Dar autoarea volumului, Andrea Dobeș, revine ulterior cu un studiu cu mult mai amănunțit asupra evoluției sistemului represiv din România între anii 1945-1964. Reiese că de-a lungul timpului în România comunistă au existat circa 240 de unități de detenție (penitenciare, locuri de anchetă, lagăre de muncă forțată, centre de deportare, domiciliu forțate, azile psihiatrice cu caracter politic), 93 de locuri de execuție și 100 de sedii regionale județene și raionale ale Securității, adică în total aproape 450 de locuri de detenție sau reprimare. Se precizează că toate aceste puncte de represiune se găsesc pe o hartă a sistemului corecționar românesc, expusă în holul de intrare al Memorialului Sighet. În cadrul sistemului, Penitenciarul Principal Sighet purta denumirea codificată de „colonia de muncă Dunărea” și a deținut un loc aparte, întrucât aici, în intervalul mai 1950-iulie 1955, a fost izolată o parte însemnată a elitei politice, culturale și religioase a României interbelice. În acest sens, autoarea înserează un capitol special referitor la procedurile de arestare ale elitei politice interbelice. Reiese că la Sighet au fost internați patru prim-miniștri, zeci de miniștri, cinci guvernatori ai Băncii Naționale a României. Printre deținuți s-au aflat savanți eminenți, printre care istoricii Gheorghe Brătianu, Constantin C. Giurescu, Silviu Dragomir, Ștefan Meteș, Ion Nistor, Alexandru Lepedatu.

O atenție specială a acordat aparatul represiv comunist combaterii Bisericii Catolice, întrucât ea recunoștea o autoritate supremă aflată în afara statului, la Vatican, deci se sustrăgea controlului nemijlocit exercitat de puterea totalitară. După cum se știe, Biserica Greco-Catolică a fost desființată, iar cea romano-catolică prigonită prin diverse mijloace, astfel că la un moment dat nouă episcopi greco-catolici și cinci romano-catolici au fost închiși la Sighet. După cum se știe, aceștia au suportat rigorile regimului de detenție cu o demnitate deosebită, episcopii Iuliu Hossu și Márton Áron devenind adevărate simboluri ale rezistenței morale.

Dar nu era ușor să rezști regimului de detenție, pe care autoarea îl descrie în amănunțime, oferind detalii concrete despre statutul juridic al deținuților, dinamica populației penitenciare, programul de viață al prizonierilor, regimul alimentar și sanitar, situația deceselor din penitenciar. Tot astfel este prezentat penitenciarul închisorii, începând cu comandantul, ofițerii informativi și politici, mergând până la gardieni. Lista deținuților politici din penitenciar, laolaltă cu cea a deținuților decedați oferă, de asemenea, amănunte utile pentru cei interesați. În încheiere, autoarea reamintește principalele etape de înființare a

Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței, pe care în 1998 Consiliul Europei l-a nominalizat printre primele trei locuri de cultivare a memoriei continentului, alături de Memorialul de la Auschwitz și Memorialul Păcii din Normandia. Trebuie remarcată contribuția Fundației Academia Civică, a unor personalități ca Ana Blandiana și Romulus Rusan, la construcția Memorialului, vizitat în zilele noastre de circa 60.000 de persoane pe an.

Ludovic Báthory

Stefano BOTTONI, *Transilvania roșie. Comunismul român și problema națională 1944-1965*, Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru studierea problemelor minorităților naționale, Kriterion, 2010, 344 p.

Sub egida Institutului pentru studierea problemelor minorităților naționale din Cluj-Napoca, la sfârșitul anului 2010 a fost lansată ediția românească a volumului publicat în Italia, în urmă cu trei ani, de către istoricul Stefano Bottoni. După cum însuși autorul precizează în introducerea la această lucrare, el a fost pus în fața unei dileme; aceea de a păstra textul original sau de a-l actualiza, transformându-l într-un demers cu totul nou, care să ilustreze și ultimele sale cercetări arhivistice și istoriografice. A optat pentru prima variantă, convins fiind și de recenziile favorabile de care s-a bucurat prima ediție a cărții sale. După cum rezultă din titlu, subiectul asupra căruia dl. Bottoni s-a concentrat autorul a fost Transilvania, provincie care, nu de puține ori, a stat în atenția multor istorici ai Europei și nu numai a lor. Și, mai mult decât atât, este vorba și de o analiză a epocii comuniste, epocă ce, de asemenea, s-a bucurat și se bucură în continuare de un mare interes din partea cercetătorilor.

Cei care vor avea curiozitatea să parcurgă paginile acestui volum vor constata, în primul rând, că este vorba de o analiză din punct de vedere etnicist a regimului comunist în Transilvania, dar, în același timp, și de o analiză a raporturilor și transformărilor politice, administrative, sociale și culturale impuse de proiectul ideologic comunist.

După un prim capitol, *Transilvania ca problemă europeană (1918-1945)*, în care autorul realizează o trecere în revistă a istoriei provinciei după integrarea sa în granițele Regatului Român (fără a explica însă din ce motive consideră domnia sa că Transilvania era o problemă europeană în perioada interbelică), și în care afirmă că, începând din a doua jumătate a perioadei postbelice, Transilvania a jucat un rol important în strategia de putere condusă de Stalin, în ceea ce privește România și Ungaria, cititorului îi este prezentat modul în care politica națională a fost pusă în aplicare de către autoritățile române.

Este bine cunoscut faptul că, după 1947, pentru comunitatea maghiară, integrarea în noul cadru statal românesc a reprezentat o necesitate, nicidecum o aspirație, iar în ceea ce privește autoritățile de la București, rezolvarea problemei naționale a fost una dintre prioritățile liderilor comuniști, datorită interesului pe care Moscova îl acorda acestei probleme. Pe parcursul a peste 300 de pagini, grupate în șapte capitole, este dezbătută problematica afilierii maghiarilor la partidul comunist, impactul pe care l-au avut, în Transilvania, succesivele organizări administrative teritoriale pe care le-a cunoscut România în perioada analizată în volum, respectiv impactul resimțit în provincie la moartea lui Stalin sau cu ocazia evenimentelor desfășurate în Ungaria. Interesante sunt paginile referitoare la crearea Regiunii Autonome Maghiare și comparația cu divizarea teritorială a Transilvaniei din 1940. Prezentarea UPM-ului și portretizarea lui Petru Groza sunt de asemenea bine realizate de către autor, iar evocarea episodului în care Miron Constantinescu invocă drept model constituția Azerbaidjanului sovietic este inedită pentru istoriografia română. Deși din multe pagini ale acestui volum răzbate existența unui permanent conflict interetnic româno-maghiar, autorul a dorit să demonstreze că viața cotidiană a milioane de persoane din Transilvania nu a însemnat numai tensiuni și conflicte. În acest sens, în partea a doua a volumului, cititorului îi sunt prezentate o serie de specificități culturale, norme, comportamente, ritualuri colective, în care se îmbinau elementele etnice sau locale moștenite cu elementele modernității de tip sovietic.

Având la bază importante surse de documentare, fonduri arhivistice, lucrări generale și speciale, considerăm că lucrarea domnului Stefano Bottoni, dincolo de caracterul oarecum regional asumat, răspunde

în primul rând interesului specialiștilor. În același timp, prin limbajul accesibil în care au fost evocate evenimentele și în care au fost expuse punctele de vedere, autorul are marele merit de a fi reușit stabilirea unei comunicări directe cu cititorul obișnuit, nespecialist, dar interesat de cele întâmplate în trecut, căruia îi oferă informațiile necesare care să-i permită să își pună propriile întrebări și să identifice răspunsurile cele mai potrivite. Atenționăm însă asupra unor greșeli și confuzii apărute în urma traducerilor realizate, și recomandăm și consultarea lucrărilor istoricilor români care, în diferite articole sau volume, au abordat teme care se regăsesc și în volumul de față. De asemenea, considerăm că s-ar fi impus și o mai atentă consultare a fondurilor arhivistice românești, cum ar fi, de exemplu, cele existente în Arhivele Ministerului de Externe. Aceste observații nu diminuează valoarea volumului, motiv pentru care salutăm opțiunea autorului și editorilor de a-l publica în limba română, în beneficiul cititorilor interesați de acest subiect.

Marcela Sălăgean

Ion XENOFONTOV, *Războiul din Afghanistan (1979–1989) în memoria participanților din Republica Moldova. Realitate istorică și imaginar social*, Iași, Edit. LUMEN, 2010, 544 p.

Istoriografia românească din ultimele două decenii, cu directă referire și la cea din Republica Moldova (vezi contribuțiile bibliografice semnate de Valentina Eșanu și Ion Țurcanu)⁷, a încercat și continuă să refacă anumite coordonate esențiale, aflate într-un proces de confruntare și emulație, de inerție și resurecție întocmai, intenția de a regândi critic trecutul în variantă analitică/sintetică, comprehensiv modificată.

Între sugestiile exprimate și exersate îndrăzneț și pertinent figurează și un domeniu de recentă autonomie în peisajul hermeneutic, și anume Istoria Orală (IO), ca o altă experiență profesată în legătură cu acceptarea și adaptarea unor noi alternative ale cunoașterii istorice, conexe fenomenului normal de redefinire a demersurilor științifice.

În conjunctura favorizată de continua accelerare a ritmului istoric, reconstituirea trecutului „contemporan” presupune recursul la o diversitate de surse, dincolo de cele clasice, valorificând dinamica unui altfel de „flux”, ce propune un proces de renovare interioară și de interferare cu omonime intenții survenite din exterior. Tentativa de interpretare a istoriei actuale/recente impune drept corolar pentru seria de izvoare tradiționale (documentare sau narative/scrise), apelul la genul mărturiei orale, cu un net caracter informativ, indus dinspre segmentul de participanți-făuritori ai evenimentelor. Un discurs validat oportun în plan interdisciplinar cu privire la evaluarea sursei orale, admisă ca fiind trăită istoricește și complementară ori alternativă celei vechi, dimensionează acum percepția unui trecut/prezent, minor/major tratat în creionarea unor raporturi duale referitoare la existența și coexistența, în majoritate sau minoritate, într-un extins/restrâns areal spațial și temporal. Cercetările dezvoltate gradat în direcția enunțată și susținute concertat instituțional au problematizat câteva chestiuni legate atât de datul conceptual-metodologic, de utilajul și laboratorul propriu validat, cât și de cel strict factual, definit prin stratificarea ființării și acțiunii regimului totalitar în palier geopolitic.

Inițial disertație de doctorat, susținută și apreciată cu calificativul *cum laude* la Alma Mater Napocensis în anul 2006, cartea elaborată de Ion Xenofontov⁸ se cadează suitei de încercări incitante, –

⁷ Ion Țurcanu, *Bibliografia istorică a Basarabiei și Transnistriei*, Chișinău, Edit. Litera Internațional, 2005; *Bibliografia Istorică a României*, vol. XI (2004-2006), București, 2007 și vol. XII/1-2 (2007-2008), București, 2009, Cluj-Napoca, 2010.

⁸ Ion Xenofontov (1977), licențiat în istorie contemporană la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova, Chișinău (1999), a urmat cursurile de masterat în Istorie Orală și Istoria Mentalităților (1999-2000) și cele de doctorat (2001-2006) la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (prof. univ. dr. Doru Radosav). A fost consultant, cu rangul de consilier de stat, în Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei (2007-2008). Actualmente este secretar științific la Institutul de Studii Enciclopedice (din 2008) și cercetător științific superior (prin cumul) la Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” (din 2010) de la Chișinău. Este autor a 32 de articole și studii de specialitate apărute în țară și străinătate, precum și participant la 10 conferințe și simpozioane interne și internaționale. Abilitățile sale lingvistice și

germinate de evidente afinități electiv și selective, înfățișate pe un dublu eșichier, calitativ și cantitativ, – menite să aprofundeze generalitățile și particularitățile locului și rolului deținut de IO ca manieră aparte a discursului istoriografic, prin însăși metodologia proprie utilizată și prin teritoriile distinct cumulate, ca și prin interpretarea configurată și dialogul conlucrativ preliminar de apelul făcut la anumite domenii adiacente, precum antropologia, etnologia, psihologia, sociologia etc.

Autorul dezvoltă un inedit subiect istoriografic tocmai în ideea de a comensura faptic un obiect de lucru depistat în exteriorul arhivei ori bibliotecii, în virtutea coroborării unor posibile motivații personale și a diverse raționamente de sorginte conceptual-metodologică și etico-morală. Conștient de firescul reconsiderării funcției și rolului istoriei, de necesitatea rescrierii ei în strădania de a reface, astfel, relația dintre „adevăr” și „realitate” atunci când analizează, comparat și nuanțat, cele două modalități de discurs, oficial și neoficial, – dar și de faptul că, în pofida incipienței modalității de valorificare sub formă de articole ori studii, nu există încă o abordare complexă a problematicii respective, care să exploateze complementaritatea izvoarelor orale și publice -, semnatarul face acum dovada unui temerar racursiu științific exersat din perspectivă pluridisciplinară tocmai în intenția de a dejuca un iminent sentiment de ignorare ori suficiență, prin reflecții critice cu privire la imaginea de „sine” și privirea „celuilalt” în focalizarea războiului din Afghanistan (1979-1989), prin lentila amintirilor unora dintre contributorii din actuala Republică Moldova.

Pe întinderea a cinci capitole, a introducerii, concluziilor, bibliografiei, tronsonului de anexe (excelentă simbolistica fotografică!) și sumarului în engleză, I. Xenofontov încearcă, și reușește, – într-o structurare gândită ingenios și menită a înlesni interferarea abordării teoretice preliminare cu concreta tratare aferentă edificată pe un bogat material documentar excerptat -, să ne ofere privilegiat și conform propriei sale optici hermeneutice, o privire sintetică a temei propusă lecturii și implicit meditației.

Sintagma referențială utilizată în titlu și dezvoltată oportun prin fructificarea unui set de informații primare și secundare, denumește complexitatea unui fenomen generat de anumite realități istorice, delimitate spațial și temporal, investigate orizontal și vertical tocmai în ideea de a sublinia aportul metodei IO în extinderea câmpului de cercetare și de reevaluare a discursului istoric cu privire la colectarea și valorificarea depozițiilor, fapt admis atât ca un eficient mijloc de lucru științific, cât și drept un veridic dat reparatoriu din punct de vedere etic și moral pentru toți cei implicați, originari și viețuind într-un același circumscris areal geografic. Actul de reconstituire efectuat primordial prin apelul la memoria celor angrenați în conflictul armat sovieto-afghan, – alterat major/minor de ingerința istoriei oficiale, dar receptiv la forma „clasică” de interpretare dezvăluită de documentul istoric și de bogata istoriografie (sovietică/rusă, moldavo/românească și străină) –, ilustrează astfel specifice crâmpoșe de destine individuale și colective pentru un delimitat spațiu belic (1979-1989).

Un fond judicios chibzuit în modalitatea complementarității și interferenței unor factori distincți este analizat acum într-o expunere care înlesnește aflarea unor faze evolutive/involutive caracteristice epocii descrise. Prin travaliul efectuat în recuperarea unui imens material oral, corect interpretat în funcție de anumite canoane teoretice proprii IO, concepția de muncă adoptată de dl. Xenofontov poate fi acceptată dihotomic atât din voalate pricini de extracție subiectivă, cât și din altele de natură obiectivă, configurate de însuși stadiul incipient al stabilirii clivajului dintre realitatea istorică și imaginarul social în memoria participanților din Republica Moldova la războiul din Afghanistan.

Truda desfășurată în cele peste 500 de pagini ale volumului reiese îndrituit odată cu lectura atentă a capitolelor de variabile dimensiuni cantitative și calitative. Un prim segment se referă intrinsec la demersul hermeneutic întreprins în planul științei istorice „pro” și „contra”, – inclusiv la secvențialitatea contribuției moldovene, – dublat firesc de cel conceptual-metodologic, definit în repere concrete pentru efortul recuperativ desfășurat acerb și pertinent de autor în deceniul prim al mileniului trei.

Un alt segment edificat pe analiza datului arhivistic și livresc, coroborat cu inserarea mărturiilor de IO, – prin suita de interviuri proprii și a textelor reunite de Alexandru Vakulovski -, subliniază tocmai eșafodajul pregătirii teoretice și practice a combatanților din RSSM. Discursul istoric perceput ideologic și faptul de alteritate, cristalizate în paradigma antinomică de stat salvator „versus” victimă, mijloacele persuasive utilizate

profesionale sunt validate prin utila trudă științifico-editorială depusă atât în calitate de redactor, cât și de membru în colegiile directe a patru reviste de profil din Republica Moldova și România.

într-un cadru marcat de premeditat manipulata psihoză informațională privind cauzalități și finalități, au concurat și facilitat reușita urgentată a fenomenului de recrutare și instruire în URSS și Afghanistan.

Cea mai extinsă și consistentă parte a cărții repertorizează global etapele războiului, configurând identificarea și denominarea adversarului și a rezistenței, a conflictelor militare și a discursului despre variate altercații identitare și diferite relații antagonice, cauzate de însăși manifestarea armatei aliate și existența populației civile într-un areal dimensionat de interacțiunea celor două civilizații antagonice. Semnatarul creionează elocvent seria de normalități și de contraste percepute în viața cotidiană a combatanților, ca de exemplu, excelenta surprindere a complexului consuetudinar de subordonare militară, numit „dedovșcina”, – ca și lexiconul aferent –, simbolistica asigurării logistice, cele câteva nivele ale petrecerii timpului liber și categorii ale viciului, unele acceptate drept conjuncturale sau endemice modalități de evadare temporară din spațiul conflictual, precum și multe construcții comunicative și limbaje convenționale specifice soldaților ori de altă natură similară, dintre care stratul subconștientului, – reprezentat de limba maternă –, se exercita ca un univers compensatoriu de supraviețuire spirituală într-un atare context belic.

Abordarea empirică efectuată de dl. I. Xenofontov prin investigarea subiecților în cadrul hermeneuticii interdisciplinar angajată cu privire la urmările războiului asupra vieții foștilor militari, îngăduie sublinierea unui stabil areal mental pentru o lume ambiguă și ermetică, stabilită de granițele trasate între existența fizică și dispariția totală, disimulate în manifestări conexe, încărcate de eresuri și superstiții, ca și de minima/maxima reinserție familială ori socială și șocul deschiderii voit integroare, „post 1989”, pentru luptătorii „afghani”, un sindrom în dimensiune compatibilă cu (in)existentul relevant de cazuistica experienței vietnameze.

Admitem ca viabil procedeul statuat de autor pentru fiecare capitol și subcapitol în parte, delimitate de binevenite considerații introductive și finale. Setul de concluzii terminale reiterează opinii validate de practica factuală și de necesitatea exersării metodei comparate întru înțelegerea celor două distincte arii socioculturale, definite prin mentalități colective și circumscrise unui imaginar sorgimentat de alteritate și identitate.

„Last but not least”, considerăm că demersul autorului, care folosește actul memoriei ca un discurs paralel cu cel al istoriei oficiale, concură meritoriul la rescrierea „istoriei trăite” într-o anumită zonă geografică și un precis interval temporal, situând în centrul atenției tocmai incidența dintre amintire și trecut, contribuind astfel la reabilitarea și impunerea mărturiei orale drept o viabilă resursă istorică, chiar și cu prețul efemer al consemnării „subiectivității” eroilor-naratori, dar numai într-un (alt)fel de „istorie alternativă” la cea general practică în zilele noastre.

Stelian Mândruț

Richard N. HAASS, *War of Necessity, War of Choice. A Memoir of two Iraq Wars*, New York, Simon & Schuster, 2009.

Această carte se dorește a fi o paralelă extrem de analitică între cele două războaie din Irak, între cei doi președinți Bush, tatăl și fiul, care au condus aceste războaie de pe poziția de comandanți supremi ai forțelor armate, precum și între efectele acestor războaie asupra SUA și a relațiilor lor internaționale. Ideea centrală a cărții lui Haass este aceea că, deși la prima vedere cele două războaie par similare, în esență au fost cât se poate de diferite.

Trecându-ne alternativ prin planurile temporale ale celor două administrații Bush, Haass navighează magistral, îmbinând amintirile și experiențele proprii cu o analiză comparativă menită să arate cât de diferite au fost cele două guvernări Bush, deși au fost conduse de președinți republicani provenind din aceeași familie. Însă, dincolo de acest aspect, Haass face o analiză amănunțită, tot comparativă, a celor două politici externe duse de cele două administrații Bush, care la rândul lor s-au dovedit a nu avea prea multe în comun prin inițiative, dar mai ales prin consecințe.

Consilier al președintelui George H. W. Bush (Bush-tatăl) între anii 1989-1992 și director de planificare politică în Departamentul de Stat al SUA între anii 2001-2003 sub președinția lui George W. Bush (Bush fiul), Haass spune că primul război din Irak a fost unul *necesar*, menit să restabilească echilibrul existent înaintea invadării Kuweitului de către Irak în regiunea Golfului Persic, care a avut un motiv foarte clar și care a fost un succes pentru SUA, în parte pentru că s-a bucurat de o largă participare internațională în linie cu legislația internațională și cu acordul CS al ONU. La polul opus, al doilea a fost un război *opțional*, pe care președintele Bush fiul s-a decis să îl pornească fără sprijin internațional (de fapt cu foarte multă opoziție internațională), fără rezoluție ONU, fără un motiv palpabil (s-a dovedit între timp ca mult vehiculată idee a armelor de distrugere în masă a fost falsă), cu niște costuri materiale și umane uriașe pentru SUA și cu efecte pe termen lung extrem de negative pentru imaginea sa în lume. Un război opțional care a avut ca motivație cu totul altceva decât interesul național. Un război opțional care a reprezentat manifestarea unei politici externe imperialiste ce a ruinat șansa enormă pe care o aveau în acel moment post 9/11 SUA de a schimba lumea în bine, este de părere autorul.

Haass, care este considerat una dintre cele mai calificate voci în relații externe în SUA, este foarte critic la adresa ultimei administrații Bush, pe care de altfel a părăsit-o prin demisie la câteva luni după invazia din Irak. Haass consideră că rolul său de consilier a luat sfârșit odată ce președintele Bush fiul a luat decizia de a invade Irakul de unul singur, ignorând mai multe opinii experte, printre care și a sa. Haass spune că nu îi este nici astăzi clar de ce președintele Bush a pornit acest război și cum a ajuns la această decizie. Poate pentru că a crezut că poate termina ceea ce a început tatăl său, poate pentru a-și dovedi lui însuși că poate mai mult, conchide autorul.

Politica externă dusă de administrația G. W. Bush a fost aceea de modifica relațiile dintre state, de altfel cea mai dramatică modificare de la războiul din Vietnam încoace – modificare ce constituie un efect direct al războiului opțional.

Foarte diferită a fost politica externă a primei administrații Bush, cea condusă de președintele Bush-tatăl, care a avut ca scop gestionarea relațiilor dintre state, ca dovadă și rolul său crucial în încheierea Războiului Rece, deschiderea relațiilor cu URSS și prevenirea, prin primul război din Golf, a extinderii unui conflict de proporții în regiunea Orientului Mijlociu. Dacă ne uităm la Irak și la Orientul Mijlociu de astăzi, Bush fiul a reușit să distrugă acest ultim aspect, spune Haass, dacă nu ireversibil, pe termen foarte lung.

Punându-ne la dipozitie experiența sa proprie pe parcursul a peste 20 de ani, Haass, un republican convins, dar adaptat vremurilor și cu o solidă pregătire profesională, ne prezintă între altele și viziunea sa cu privire la până unde trebuie să meargă politica și de unde trebuie să înceapă profesionalismul. Pentru că, referindu-se la susținerea oarbă a unor decizii eronate ale guvernului din care faci parte, există limite în toate, spune autorul. Editorialele și cărțile lui critice la adresa președintelui George W. Bush și a altor factori de decizie din administrația SUA de la acea oră au stârnit extrem de multe discuții și i-au adus critici severe din partea republicanilor. Astăzi, de pe poziția sa de președinte al Council on Foreign Relations (considerat cel mai independent *think-tank* din SUA care îmbină gândirea republicană cu cea democrată în domeniul politicii internaționale), Haass își ia libertatea totală de a dezvălui multitudinea de controverse care au însoțit decizia președintelui Bush-fiul de a merge la război, în ciuda alternativelor puse la dispoziție de experți americani renumiți în problematica Orientului Mijlociu și care îl presau să mai aștepte.

Din punctul de vedere al abordării sale, Haass pare să reitereze ideea senatorului William J. Fulbright, aceea că într-o democrație „dezaprobarea este un act de credință”. Fulbright, care provenea dintr-o lume politică total diferită de cea căreia îi aparține Haass, aflată la polul total opus al spectrului politic, a spus cu aproape o jumătate de secol în urmă, în repetate rânduri și în special legat de războiul din Vietnam, că opoziția și opiniile divergente sunt benefice pentru o democrație și că o administrație aflată la putere nu trebuie să se teamă de ele, ci mai degrabă să le accepte. Foarte probabil că dacă aceste viziuni ar

fi fost luate în considerare cu ocazia războiului din Vietnam, dar și cu ocazia războiului din Irak în anul 2003, pierderile masive de vieți omenești ar fi putut fi evitate.

O carte foarte interesantă, extrem de actuală, foarte practică în ceea ce privește relațiile intraguvernamentale și dinamica luării deciziilor într-o democrație.

Oana Cristina Popa

Vasile PUȘCAȘ *International/Transnational Relations*, International University Institute For European Studies, Gorizia; Trieste, 2009, 190 pages, ISBN 978-88-89825-25-9

After the *Age of Extremes*. Continuing and expanding knowledge.

The reconstruction, rewriting and reshaping of the past, the forgiveness of historical facts, as well as the lack of interest in understanding history in a dynamical development, even the desecration of social mechanisms that link contemporary history and contemporary experiences of the oldest generations with the new ones, is one of the main characteristics of the XX-th century as well as the 21-th century. The present as we know it, without a link to the past, made historians become the key reference of memory. If we are taking for example Professor Vasile Puscas, and the latest appearance, *International/Transnational Relations*, we can see that historians are more than simple historians, which reproduce in writing the past actions under the suspicions of subjectivity and become an artist of interpenetration, and an analyst of the current present in the development of international scene of our time.

Recent history, as well as global history, shows us that the international relations system is always in a permanent modification. From Antiquity to present, the actions and reactions of the international environment, the mutations that the states had suffered, influenced different regions and other parts of the world; even the conflicts that we witness, offered many examples of the flexibility of the international environment. After 1989, the realist paradigm started to *cool down*, and awaked the dispute between paradigms; as we can see, the influence of the state lowered the possibilities of interference in a global world, and many of the control functions of the state got lost on the process. Still, of the positive actions that we can notice, represents „the awaken” of the self consciousness of the discipline, and the need of understanding and development of these debates.

The debates presented in *International/Transnational Relations* represent the key element of understanding the theory of international relations, and the main debates that took place in the last century. In social sciences and in the international relations science, we can say that the researcher doesn't need to start from point one and reach point two as a logical and mathematical scheme, but needs to use his own knowledge and experience in order to explain a certain phenomenon. Historians usually use a subjective review of history in the process of writing or rewriting history. As we can see in the current case, the personal experience cumulated with the academically background of the writer and with the need of understanding the subject, emphasized the need of expertise on the field of international relations and the need of interdisciplinary knowledge for a wider understanding.

Further more, the academic expertise links with the need of understanding the international relations field, and as we can see in the *International/Transnational Relations*, the need of underlining the main themes and the top debates and topics of the science, emphasizes the fundamental interest of the science. The methods that are used, in order to create a large perspective of the theme, represent the answers that other theoreticians underlined, and the main discussions, debates and approaches that were used, in the field of negotiation, international relations, history of international relations, decision making, diplomacy, national interest and security, and even international economy, international law and globalization. As we can see in the *International/Transnational Relations*, the academic research of the author is combined with the methodic qualitative as well as quantitative methodology. More over, the debates and paradigms that are belonging to the international relations theory are well exposed in a logical and direct fluency. The book, represent one of the few manuals of international relations, that is easy to read and understand and in most cases, cover all the topics that this field requires. In the social sciences we can identify many types of discourses that can be

approach, but in the present case, we can find that all themes are well structured in one place, and we can realize that the achievement and the finality of the writing represent a profound and professional systematization of the main disciplinary concepts. More over the reading the book, we can see that it offers a wide perspective of understanding the research on the adjacent disciplines of the international relations themes. The links and references provided by the author represent the main and most recent sources, as well as most trusted that sends us to some of the most representative factors of research in the field.

The ontology of the book represents in the current case, the image of the reality that the I.R. theory is based. If we are reviewing the methodology of the writing, we can easily observe that the author is detaching from the scholastic tradition, and doesn't interfere on the debates, more over, lives the reader the choice of an approach that is more coherent and closer to reader's point of view. The well implemented use of examples from historical cases, and the use of statistics in sustaining the presented theories, offers a clear perspective on the subject, along with a good comprehension of the main points of view that are taken into consideration. Nevertheless and a *sine qua non* condition in this case, is the representation of the answers that a wide series of theoreticians offered, as well of the implications and impact of their studies to the discipline and to the social sciences.

In the end, we can see that the existence of books that offer in-depth structures of topics of international relations that threat and provide structured information for almost all levels of debates, is limited; moreover, the complementary readings and the global processes, along with the associated issues of the discipline, are either out of date, or are basing the point of view on a main or major topic. This is why, the basic of international relations theory, can be viewed in a single and concise structure.

Cristian Sipeteanu

Mihai ALEXANDRESCU, *Funcționalismul și Sistemul internațional (David Mitrany)*, Cluj-Napoca, Edit. Eikon, 2010, 322 p.

Funcționalismul și contribuția lui David Mitrany în analiza sistemului internațional nu s-au bucurat de atenție în literatura de specialitate din România. Lucrarea *Funcționalismul și Sistemul internațional (David Mitrany)*, scrisă de Mihai Alexandrescu și apărută la Editura Eikon, vine astfel să acopere un gol sau, așa cum menționează autorul încă din primele pagini, „să-l redea pe David Mitrany istoriografiei românești a Relațiilor Internaționale”.

Absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” și din 2009 doctor în relații internaționale și studii europene al aceleiași instituții, Mihai Alexandrescu a abordat parțial subiectul în studii precum *David Mitrany. Viața și opera*, în Nicolae Păun (coord), *Actualitatea mesajului fondatorilor UE*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, și *David Mitrany between Functionalism and Federalism*, în „Transylvanian Review”, vol. XVI, No. 1, Spring 2007. *Funcționalismul și Sistemul internațional (David Mitrany)* cuprinde o mare parte din teza sa de doctorat intitulată *David Mitrany – despre funcționalism în evoluția relațiilor internaționale*.

Formarea ca istoric a autorului își pune amprenta asupra modului de abordare a subiectului, o preocupare constantă fiind aceea de a urmări aspecte precum evoluția relațiilor internaționale ca disciplină, atât în spațiul occidental, cât și în cel românesc, inserarea subiectului analizat în contextul intelectual al epocii, identificarea și analiza surselor intelectuale ale funcționalismului lui David Mitrany, operarea unei etapizări a modului în care funcționalismul s-a dezvoltat în opera acestuia (distanța între prefuncționalism, funcționalismul timpuriu și funcționalismul matur). Accentul pus pe evoluție, context, etape este fără îndoială o consecință a îmbinării instrumentelor istoricului cu acelea ale analistului în relații internaționale.

Un alt aspect ce trebuie remarcat este recursul la operele originale ale lui David Mitrany, în cea mai mare parte lucrări publicate înainte de 1943. Opțiunea autorului pentru acest tip de surse își găsește justificarea chiar în paginile lucrării, funcționând totodată drept ipoteză structurantă a întregii argumentații: „El (David Mitrany) poate fi înțeles cu atât mai bine cu cât îl vom citi din prisma istoriografiei care l-a precedat, iar nu al celor care l-au interpretat după 1943.” Fără a ignora istoriografia contemporană asupra

subiectului, autorul face un efort permanent de a se îndepărta de „miturile” sau interpretările simplificatoare aduse în unele aspecte de aceasta.

Lucrarea este structurată în cinci părți. Prima dintre ele are în atenție elemente precum: formația intelectuală și pregătirea profesională a lui David Mitrany, legăturile pe care acesta le-a păstrat cu diferite personalități din România, modul în care David Mitrany și funcționalismul apar în istoriografia relațiilor internaționale. Autorul realizează totodată o clasificare tematică a operei lui David Mitrany, identificând șase mari teme (Războiul mondial și Societatea Națiunilor, Marx și țărăimea, documente pentru Foreign Office, politica externă și internă a Statelor Unite ale Americii, integrarea europeană, sistemul internațional și „alternativa funcționalistă”), fiind de părere că analiza sistemului internațional „a reprezentat marca operei lui David Mitrany”.

A doua parte a lucrării, intitulată *David Mitrany: între fabianism și liberalism*, se constituie într-o încercare de „decantare” a influențelor fabianiste și liberale în opera lui David Mitrany. Autorul caracterizează legătura lui Mitrany cu fabianismul ca fiind una „incidentală”, menționând faptul că singurul element preluat din cadrul școlii de gândire menționate a fost gradualismul, însă și acesta ca metodă de acțiune. Mult mai semnificativă consideră autorul influența liberalismului ca sursă intelectuală a funcționalismului. Argumentația în acest sens are la bază prezentarea liberalilor care au influențat prin ideile lor viziunea lui David Mitrany: Leonard T. Hobhouse și Graham Wallas, profesorii săi de la London School of Economics din perioada petrecută la cotidianul „The Manchester Guardian” (publicație cu orientare liberală) și a legăturilor sale cu John Atkinson Hobson și Henry Noel Brailford.

Partea a treia realizează o reinserare a gândirii lui Mitrany în continuitatea unei tradiții. Pentru a argumenta acest aspect autorul face o trecere în revistă a precursorilor filosofiei păcii, a modului în care o serie de concepte precum „suveranitatea”, „statul” etc. au fost definite înainte de acesta.

Intitulată *David Mitrany și alternativa funcționalistă*, partea a patra începe cu descrierea contextului exprimării ideilor funcționaliste în relațiile internaționale, continuând cu o prezentare etapizată a dezvoltării funcționalismului la David Mitrany. Spre deosebire de alți analiști ai operei acestuia, Mihai Alexandrescu identifică elemente ale funcționalismului într-un articol publicat în *Current History* în 1930 (într-o altă parte a lucrării merge chiar mai devreme), considerând că prelegerile de la Yale University din 1932, considerate de *mainstream* drept prima formulare publică a „alternativei funcționaliste” asupra relațiilor internaționale, au fost de fapt dezvoltarea unor principii enunțate anterior. Un alt aspect prin care autorul se distanțează de opiniile formulate în literatura de specialitate este inserarea operei lui Mitrany până în momentul 1933 într-o tradiție de „continuare a proiectelor de organizare a păcii din secolul al XVIII-lea, mai degrabă decât în dezbateră teoretică din perioada interbelică”. În ceea ce privește perioada funcționalismului matur, autorul este de părere că Mitrany a reușit să-și juxtapună concepția funcționalistă cu proiectele federaliste ale epocii sale.

Ultima parte este dedicată unei analize critice a modului în care opera lui David Mitrany a fost abordată de literatura contemporană. Partea dedicată concluziilor sintetizează ideile cheie ale lucrării. Dintre acestea, două sunt semnificative pentru o poziționare cât mai clară a funcționalismului și a lui David Mitrany în istoriografia relațiilor internaționale. Prima dintre acestea subliniază faptul că David Mitrany nu a creat o nouă teorie, ci o „schemă de interpretare a sistemului internațional”, în timp ce a doua, având ca obiect de analiză legătura funcționalismului (lui D. Mitrany) cu integrarea europeană, consideră că între cele două nu există decât o relație „tangțială”.

Abordarea adusă de lucrare rămâne deosebit de utilă nu doar prin faptul că îl „redă pe David Mitrany istoriografiei românești a Relațiilor Internaționale”, ci mai ales prin efortul permanent de eliberare de sub influența unor analize simplificatoare, prin acribia în căutarea și analizarea surselor originale, în care identifică argumentele cele mai convingătoare pentru susținerea ipotezelor sale.

Raluca Dima

Vasile PUȘCAȘ, Marcela SĂLĂGEAN (coord.), *România și Uniunea Europeană, post-Tratatul de la Lisabona*, Cluj-Napoca, Edit. Eikon, 2010, 266 p.

Lucrarea de față constituie o ediție trilingvă, redactată în limbile română, engleză și italiană, a unor analize și reflecții focalizate pe Uniunea Europeană și pe posibilele evoluții ale acesteia, în contextul

implementării Tratatului de la Lisabona, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009. În volum se regăsesc comunicările prezentate la Cluj în cadrul unei conferințe dedicate analizei Tratatului de la Lisabona, conferința organizată de Institutul de Studii Internaționale din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, la care au participat cadre didactice universitare, diplomați, doctoranzi.

O introducere asupra provocărilor europene curente este realizată prin expunerea succintă a profesorului Vasile Pușcaș, recunoscut europenist, dar critic detașat al plusurilor și minusurilor Tratatului de la Lisabona, care reafirmă în demersul său principiile și valorile pe care construcția europeană le comportă astăzi, vorbește despre căutarea identitară, dar și despre premiera mondială, denumită « cetățenie europeană ». Notele sale deschid, astfel, o serie de articole pliate pe problematici cu caracter specific, raportate la Uniunea Europeană și la aplicarea Tratatului de la Lisabona, cu autori de formație sau cu experiențe profesionale diverse, și despre care am putea spune că dacă am dori să abstractizăm abordările, se regăsesc atât în clasa euro-optimișilor, în cea a scepticilor, cât și a celor mai tehnici și neutri în abordare, îndeosebi pe o serie de subiecte cu caracter economic.

Astfel, Alexandru Herlea realizează un portret contrastant al Uniunii Europene din ultimile două decade, parcurgând cronologic etapele istorice, căutând originea viziunilor asociate Europei astăzi, reproșând trocul politic al UE cu blocul comunist și aspectele ce țin de abordarea neprofesionistă legată de aderarea României la UE în 2007, până la analiza îndeosebi critică a prevederilor Tratatului de la Lisabona, care, dincolo de pașii timizi spre sporirea drepturilor cetățenilor, este lacunar în rezolvarea deficitului democratic sau al reformării reale a constructului european. Autorul surprinde cazul României captive propriilor fragilități și neajunsuri interne, dar confruntată și cu deficiențele sau limitele Uniunii Europene. Pe același ton critic, îndulcind liniaritatea stilului științific cu ironii măsurate, abordarea funcționalistă a Tratatului de la Lisabona (TL) a lui Mihai Alexandrescu marșează pe o analiză comparativă asupra dezbaterii ultimei jumătăți de secol dintre interguvernamentaliști și neofuncionaliști, încercând să surprindă dacă și cum își pot pierde statele suveranitatea, loialitățile în cadrul relațiilor comunitare clamate de neofuncionaliști, precum și precaritatea demersului de la Lisabona în a reforma vremelnicele tratate de constituire ale UE, nu doar de a le amenda. În ciuda progreselor realizate în reprezentarea externă, oferind personalitate juridică Uniunii Europene sau un rol extins Parlamentului European, autorul repropune reiterat perpetuarea neclarităților asupra delimitării competențelor instituțiilor europene, a transparenței șubrede cu 25 de protocoale atașate TL, prevăzând o adâncire între electoratul european și elite, posibil chiar și un viitor alt tratat venit a-l amenda pe actualul.

O retrospectivă edificatoare asupra evoluției comunităților europene și instituțiilor sale, strâns legate de capacitatea administrativă a statelor membre, o realizează Marcela Sălăgean și Doru Todorescu, reflectând pașii făcuți de la instituțiile incipiente din anii '50 – CECO, EURATOM și CEE, de la metoda comunitară de funcționare, împărțită între Comisie, Parlament și Consiliul de Miniștri, la necesitatea creării unor instituții adiționale, proporțională cu extinderea constructului european și sofisticarea atribuțiilor sale, incursiunea oprindu-se și asupra etapei ultime de amendare a TL.

O serie de opinii substanțial apreciative la adresa proiectului european și la modificările survenite odată cu intrarea în vigoare a TL, opinii unde se insistă aproape exclusiv pe calitățile proiectului european, cu *bona fide*, se remarcă în articolul Iuliei Bîndar despre raportul, prezentat aproape idealist, « valoare – identitate » în conceperea și evoluția reglementărilor europene, dar și în cel scris de Noemi Szabo, care, exploatănd eficient lexicul de drept internațional, se focusează pe beneficiile pe care se presupune că le aduce TL în reprezentarea externă a Uniunii Europene. În același spirit euro-optimist vine și demersul Loredanei Nastasia Pop asupra evoluției conceptului de « cetățenie europeană », unde este aclamată și contribuția democratică consistentă adusă de TL prin Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale și prin întărirea forței comunitarismului.

Studiul de caz asupra Conferinței comisiilor pentru afaceri europene ale parlamentelor naționale (COSAC) al Danielei Czibalmos conturează într-o ținută obiectivă elementele pozitive, cât și pe cele dezavantajoase, ale platformei de schimb de informații între parlamentele naționale și puterea lor limitată, în pofida creșterii capacității de înțelegere a membrilor ei a problematicilor europene, autoarea insistând

pe necesitatea stringentă a consolidării eforturilor la nivelul parlamentelor naționale de implicare activă în procesul decizional european. Articolele ce se succedă, cel al Melaniei Ciot și al Mihaelei Luțaș, comportă un semnificativ caracter tehnic și critic deopotrivă. Primul, despre TL și despre obiectivul competitivității globale, cu impact asupra politicilor locale, oferă soluții economice concrete și amintește de conceptul-cheie al « poliilor de competitivitate », susținut și de către V. Pușcaș, acesta referindu-se la capacitatea de angajare în competiția globală prin construcția de poli de competitivitate, asociați marilor orașe. Analizând adoptarea monedei Euro și provocările convergenței nominale și reale ale României, prinsă între procesul de globalizare și europenizare, Mihaela Luțaș conchide că România se modernizează, însă într-un ritm scăzut raportat la nevoi și la așteptări.

Un scurt istoric al relațiilor Republicii Moldova cu UE și analiza impactului TL asupra aspirațiilor europene ale vecinului de la Est îl regăsim în studiul lui Alexandru Baltag, care semnalează recenta politică de încurajare a Bruxelles-ului pentru integrarea Republicii Moldova, dar și nevoia imperioasă a acesteia din urmă de a asimila și perpetua procesul de europenizare și reformă și de a-și sincroniza politica internă cu traiectoria politicii externe, pentru un plus de coerență și randament. O concentrare laborioasă pe componente economice *stricto sensu* realizează Vincenzo Porcasi, care insistă pe rolul economiei creative, pe « open market » și pe valențele Internetului, pe interconectarea de « creative communities », pe fair-play-ul în competiția globală, fără însă a neglija însemnătatea unei politici culturale active la nivelul UE. Demersul Ioanei Strat, pe de altă parte, activează aparatul critic al analizei asupra reprezentativității internaționale arogate recent Uniunii Europene, printr-o perspectivă funcțională și instituțională. Studiul procesului de formare a intereselor naționale și a celor europene, gravitând în jurul a două concepte-cheie, precum reprezentativitate și responsabilitate, îi aparține lui Ștefan Tinca, care lasă totuși un final interpretativ deschis cititorilor, în timp ce Anneli Ute Gabanyi surprinde pe un ton critic, detașat și concis, în cadrul dezbaterilor din Germania, eurosceptismul ascendent și intervenția, cu valențe simbolice, Curții Constituționale în ratificarea TL.

Prin laboriosul studiu comparativ al lui Alexandru Ghișă – pe Austria, Ungaria și România, focusat și pe tipurile de cooperare dintre ele sau raportarea lor la UE, prin analiza Oanei Popa – aspectată sociologic, cultural, politic și cu atenție sporită la sensibilitățile istorice, despre aspirațiile de integrare ale statelor din Balcanii de Vest, cât și prin studiul despre implicațiile introducerii monedei Euro în România al Codruței Mare, cartea își găsește drum către final, cu un epilog semnat Tom Gallagher, care apreciază pozitiv demersurile personalităților clujene în a aduce pe agenda publică provocările consecutive Tratatului de la Lisabona și contribuția prolifică a tinerei generații.

Reflectând impresia autorului de față, lucrarea marșează în direcția *multa paucis* – așadar, mult în cuvinte puține. Conținut bogat de idei, o paletă largă de problematice abordate și, mai cu seamă, o largă diversitate de opinii, deopotrivă critice și idealist-aspiraționale constituie punctele forte ale lucrării. Remarcând calitatea informației prezentate, o concluzie s-ar detașa din substanța articolelor adunate aici – indiferent de numeroasele frământări pe care la întâmpină palierul supra-național cu instituțiile UE, fie că referirile sunt îndreptate spre România, Republica Moldova sau alte state membre ori candidate, succesul rămâne sensibil dependent și de eforturile naționale, în special de cel al elitelor – de bună seamă cu dorința evitării a ceea ce latinii ar fi denumit cândva - *pollice verso!*- în arena supraviețuirii, transpusă acum în fața poporului ce le-a delegat autoritatea sau chiar în fața edificiului european, cu suma cetățenilor pe care îi cuprinde.

Andreea – Paula Ibănescu

Lucian NASTASĂ, *Intimitatea amfiteatrelor, ipostaze din viața privată a universitarilor „literari”, 1864-1948*, Cluj-Napoca, Edit. Limes, 2010, 560 p.

Istoricul Lucian Nastasă a adus de ceva vreme în prim-planul cărților sale viața publică și privată a celor care, de-a lungul vremii, au fost un model demn de urmat pentru tineri, și anume, profesorii universitari. Cartea de față, *Intimitatea amfiteatrelor. Ipoteze din viața privată ale universitarilor*

„literari”, 1864-1948, ne introduce în lumea complexă și dinamică a istoricilor și filologilor care s-au perindat de-a lungul perioadei 1864-1948 în cadrele universității clujene, dar și în celelalte centre universitare ale țării.

Așa cum am precizat anterior, subiectul cărții continuă preocupările anterioare ale autorului, dintre care amintim *Intellectualii și promovarea socială în România, secolele XIX-XX*, care are ca tematică promovarea socială a intelectualității românești, prin „căsătorii avantajoase”, absolvirea de instituții prestigioase și apoi practicarea unor „meserii nobile”. În același registru se înscrie și lucrarea *Itinerarii spre lumea savantă. Tinerii din spațiul românesc la studii în străinătate, 1864-1944*, în care este prezentată formarea intelectuală a tinerilor, începând cu studiile oferite de părinți, aceștia având un rol esențial în formarea lor, dar și desăvârșirea studiilor pe meleaguri nemțești, franțuzești și, mai aproape, în spațiul maghiar.

În cele zece capitole, autorul reușește să ne convingă pe deplin că parcurgerea metrilor lineari de arhivă, a biografiilor, memoriilor și a altor surse i-au fost de un real folos pentru redarea adevăratelor vieți, cu bune și cu rele, ale celor care au reușit să ajungă sus, în fruntea mediilor academice. Lucian Nastasă „ne plimbă” prin viața universitarilor, pornind de la visele, gândurile, idealurile feminine, viața de cuplu sau de celibatar, continuând cu situația profesională și materială și încheind cu trecerea la cele veșnice. Ceea ce face autorul este să ne aducă în prim-plan biografiile unor literați (modele demne de urmat în spațiile în care profesează, dar și în viața de zi cu zi) care au lăsat prin propria persoană, dar și prin operă, o comoară pentru urmași.

Viața universitarilor capătă contururi concrete prin exemplele date de autor atunci când face referire la diferite evenimente. Corespondența a fost una dintre sursele de bază folosite; prin citate reușim să îi înțelegem mai bine atunci când au fost puși în fața vreunui moment delicat al vieții. Căsnicia, viața de cuplu erau subiecte intime, tratate între prieteni, față în față, sau prin corespondență. La fel, când ne vorbește despre soții, aceleași surse, la care adăugăm jurnale personale, ne prezintă firea și caracterul atât al soților, care de multe ori erau extrem de agitați și cu accese de furie, așa cum era spre exemplu Al. Philippide, cât și, al consoartelor; așa am aflat că majoritatea dintre ele și-au sacrificat viața și cariera spre folosul gloriei soților, i-au urmat oriunde, indiferent de situație, ajutând astfel la ascensiunea lor: Ecaterina (Catinca) Iorga, mărturisirea în 30 aprilie 1932: „*Un lucru este sigur: nu regret că am servit o mare minte, poate unică în timpul de față.*”

Intimitatea amfiteatrelor... încheie ciclul cărților dedicate profesorului universitar român din cadrul facultăților de filosofie și litere de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, reușind să ne facă să înțelegem epoca, mediul academic și politic în care și-a desfășurat activitatea și, nu în ultimul rând, să îl descoperim ca om, model demn de urmat, soț și părinte. În încheiere putem spune că prin cartea de față, s-a încercat cunoașterea universitarilor cu ajutorul biografiilor, deoarece așa s-a reușit înțelegerea mediului în care ei activau, profesau, trăiau, s-a reușit cunoașterea realității de la fața locului în ceea ce privește instituțiile de învățământ existente, cu bune și cu rele.

Dana Burian